

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013 – 2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Savčenková

Neformální – zájmové vzdělávání dospělých

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Milena Krislová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**BACHELOR COMBINED STUDIES
2013 - 2014**

BACHELOR THESIS

Kateřina Savčenková

Non formal – leisure adult education

Prague 2014

The bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Milena Krislov

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 15. února 2014

Kateřina Savčenková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Mileně Krislové, za její odborné vedení, velmi vstřícný přístup, cenné podněty a čas, který mi po dobu zpracování práce věnovala.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje problematice neformálního – zájmového vzdělávání dospělých, která je v současné době aktuální zejména v souvislosti s narůstajícím významem celoživotního učení.

Teoretická část obsahuje základní pojmy, řeší specifika vzdělávání dospělých jedinců, zaměřuje se na didaktické aspekty, metody, formy a cíle zájmového vzdělávání.

Druhá polovina práce je věnována kvantitativnímu výzkumu realizovanému formou elektronického dotazníku. Praktická část zahrnuje dotazník, popis výzkumného vzorku a metod, jednotlivá zpracovávaná data včetně grafického zpracování. Výzkumné cíle jsou konkretizovány v hypotézách a naplňovány skrze odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření.

Klíčové pojmy

Cíle, didaktické aspekty, formy, metody a typy zájmového vzdělávání dospělých, neformální vzdělávání, profesní vzdělávání, sebeřízené učení, volný čas.

Annotation

The bachelor thesis deals with the general issue of non formal – leisure adult education, which is currently up to date especially in the context of the increasing importance of lifelong learning.

The theoretical part contains basic concepts, solves the specifics of adults education, devoted to the educational aspects, methods, and goals of leisure education. The second part focuses on the quantitative research realized by the questionnaire distributed in electronic form.

The practical part includes the questionnaire, the description of the research sample and methods, processed data including their graphics processing. The research targets are concretised in hypotheses and implemented through the answers of the respondents in the questionnaire survey.

Key words

The didactic aspects, forms, goals, methods and the types of the leisure adult education, the leisure time, non formal education, the professional education, self-directed learning.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	10
2 PROCES UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH.....	12
3 VOLNÝ ČAS	16
4 PROFESNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	18
5 ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH.....	21
5.1 Základní charakteristiky zájmového vzdělávání dospělých.....	22
5.2 Didaktické aspekty zájmového vzdělávání dospělých.....	23
5.3 Metody zájmového vzdělávání dospělých	25
5.4 Formy zájmového vzdělávání dospělých	28
5.5 Typy zájmového vzdělávání dospělých	29
5.6 Cíle a funkce zájmového vzdělávání dospělých	31
5.7 Prognóza budoucího vývoje zájmového vzdělávání dospělých.....	32
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	34
6.1 Výzkumné cíle a formulace hypotéz.....	34
6.2 Výzkumná metodika	35
6.3 Sběr dat	36
6.4 Prezentace výsledků výzkumu	36
6.5 Interpretace a diskuse výsledků	50
6.6 Shrnutí praktické části.....	54
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	59
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK	61
SEZNAM PŘÍLOH	63

ÚVOD

Současná nebývale dynamická doba se zejména vyznačuje odpovědností dospělého jedince za svůj vlastní život. Celoživotní učení, s jehož konceptem úzce souvisí zájmové vzdělávání dospělých, je považováno za jednu z existenčních nutností. Celoživotní edukační procesy, jakožto neoddelitelné součásti života jedince představují proměnné, od kterých se odvíjí kvalita budoucího života a potírání sociálních nerovností. Díky novým znalostem a dovednostem dochází u dospělých osob ke stabilizaci a zvyšování jejich sociálního postavení ve společnosti. V rámci kontinuálního procesu celoživotního vzdělávání se dospělým jedincům v průběhu života nabízí možnost kvalifikačního růstu, a to v souladu s jejich individuálními potřebami a zájmy.

Bakalářská práce se zabývá problematikou neformálního – zájmového vzdělávání dospělých, které se zasazuje o překonání jednostranně převažujícího profesního rozvoje, podílí se na harmonickém utváření osobnosti, přispívá ke zkvalitnění a naplnění smyslu lidského života a potažmo i celé společnosti. Z hlediska zdokonalení schopností a dovedností dospělého jedince je možno na tento druh edukace nahlížet jako na přípravu a součást profesního života.

Neformální – zájmové vzdělávání dospělých, představuje edukační oblast, která je z hlediska své funkce právem považována za nadčasovou, což ovlivnilo rozhodnutí pro výběr a zpracování daného tématu.

Hlavním smyslem teoretické části práce je přiblížit a ozřejmit důležitost daného edukačního oboru, jehož současná situace není zdaleka uspokojivá. Na nepříznivém stavu se zejména podílí nedostatečné ekonomické zajištění, metodologická základna, dostatek české odborné literatury a postrádající univerzální zdroj informací. I přes uvedené nedostatky se oblast zájmového vzdělávání dospělých těší stále větší oblibě, důkazem čehož jsou postupně vznikající nové subjekty, které se podílí na rozšíření nabídky daných vzdělávacích příležitostí.

Po obsahové stránce je práce koncipována jako teoreticko-praktická. První část, která zachycuje vybraná teoretická východiska, čímž uvádí do problematiky dané edukační oblasti, je strukturována do šesti kapitol. V rámci první kapitoly je řešena oblast

neformálního vzdělávání – stručný nástin vývoje, definiční vymezení a charakteristické znaky. Druhá kapitola si klade za cíl seznámit se základními pojmy, jako je učení a vzdělávání dospělých v rámci celoživotního procesu. V třetí kapitole jsou zdůrazněny funkce a smysl volného času, který je jedním z předpokladů účasti aktivit zájmového vzdělávání. Čtvrtá kapitola je věnována oblasti profesního vzdělávání, která se úzce prolíná s oblastí zájmového vzdělávání dospělých. Poslední a zároveň stěžejní kapitola teoretické části se zabývá ústředním tématem bakalářské práce, tedy zájmovým vzděláváním dospělých.

Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum, realizovaný skrze dotazníkové šetření. Výzkum se především zaměřuje na zjištění postojů respondentů ve vztahu k dané problematice, jejich motivační faktor a zhodnocení přínosu volnočasových aktivit. Pozornost je zejména věnována překážkám, které komplikují či dokonce následnou účast zájemcům znemožňují. Výzkumné cíle jsou konkretizovány v hypotézách a naplňovány prostřednictvím odpovědí respondentů v dotazníkovém šetření.

1 NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

„Nemůžete nikoho nic naučit. Můžete mu nanejvýše pomoci, aby to sám v sobě našel.“¹ Citát, jehož autorem je Galileo Galilei dokazuje důležitost neformálního vzdělávání. Dle Havlíčkové by bylo chybou neupozornit na fakt, že neformální vzdělávání se podílí na možnosti zažítí pocitu úspěchu v životě jedince stejnou měrou jako formální. Skrze neformální vzdělávání dochází k přirozenému naplňování nejdůležitějších osobních potřeb, mezi které se řadí potřeba seberealizace, sebeuskutečnění a dále sociální sounáležitost k něčemu nebo k někomu druhému.²

Neformální vzdělávání je poměrně široký pojem, který je předmětem nejedné interpretace ze strany různých autorů. V pojetí Palána je daný pojem vymezen jako: „*Veškeré vzdělávání dospělých, které nevede k ucelenému školskému vzdělání. Realizuje se mimo formální vzdělávací systém. Je zaměřené na určité skupiny populace a organizují jej různé instituce.*“³

Za základní charakteristický rys neformálního vzdělávání lze bezpochyby považovat dobrovolnost. Záleží pouze na rozhodnutí daného jedince, zda a v jaké míře je ochoten se do něj zapojit, využít a formovat již získané zkušenosti a znalosti, které obohacuje a následně využije v osobním životě či propojuje s další praxí.

Pojem neformální vzdělávání se začal používat v 60. letech minulého století, a to ve spojení s rozvojovou pomocí. Na jeho vytvoření se podílely humanitární mezinárodní organizace, které tímto způsobem reagovaly na neschopnost formálních vzdělávacích systémů v rozvojových zemích. K systému formálního vzdělávání byly za účelem naplnění

¹ GALILEI, G. In: HAVLÍČKOVÁ, D. a H. ŘÁDOVÁ. *Cesty k uznávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2012, s. 39. ISBN 978-80-87449-17-2.

² HAVLÍČKOVÁ, D. Celoživotní učení a rozvoj lidských zdrojů. In: HAVLÍČKOVÁ, D. a H. ŘÁDOVÁ. *Cesty k uznávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT. 2012, s. 39. ISBN 978-80-87449-17-2.

³ PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, 1997, s. 75. ISBN 80-90223-1-4.

potřeb rozvíjejících se společností paralelně vytvářeny jiné typy aktivit, které stále slouží jako nástroj vzdělávání a osvěta témat, jež jsou v těchto společnostech tabuizována (sexuální výchova, hygiena, HIV/AIDS, atd.).⁴

Na rozdíl od formálního vzdělávání, které vede k ucelenému školskému vzdělání, se neformální vzdělávání uskutečňuje mimo rámec formálního vzdělávacího systému. Jedná se o formu vzdělávání s cíleným záměrem rozvoje životních zkušeností, dovedností a postojů, založených na systému hodnot jedince a společnosti.

Neformální vzdělávání je charakteristické svou různorodostí, přesto však obsahuje jednotné prvky aktivit, mezi které se řadí:

- mezigenerační soužití,
- variabilita prostředí,
- flexibilita procesu neformálního vzdělávání a možnost získání osvědčení či certifikátu.

Mimo již zmíněné prvky by neformální vzdělávání mělo splňovat předpoklady:

- dobrovolnost – rozhodnutí o účasti na dané aktivitě je pouze na volbě jedince,
- záměr a cíl – na základě potřeby účastníka, jeho očekávání a vstupních zkušeností jsou stanoveny cíle, jak pro jednotlivé dílčí, tak i celou aktivitu,
- vědomé učení – jednotlivec si uvědomuje význam a způsob, jakým se v průběhu dané aktivity učí, rozvíjí své znalosti a dovednosti,
- přátelský vztah mezi účastníky – vedoucí se na průběhu konání jednotlivých aktivit podílí v roli průvodce, pomocníka,
- role skupiny – zásadní z hlediska seberozvoje jedince, který se zdokonaluje zejména díky znalostem, zkušenostem, dovednostem a postojům ostatních účastníků daného seskupení.⁵

⁴ Co je neformální vzdělávání. In: *Neformální vzdělávání*. [online]. © 2013 [cit. 2013-10-27a].

Dostupné z: <http://www.neformalnivzdelavani.cz/co-je-nfv>

⁵ Co je neformální vzdělávání. In: *Neformální vzdělávání*. [online]. © 2013 [cit. 2013-10-30b].

Dostupné z: <http://www.neformalnivzdelavani.cz/koncept-nfv>

2 PROCES UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Člověk se na rozdíl od ostatních živočichů nepřehlédnutelným způsobem liší schopností učit se a zároveň naučené předávat. Učení je pro člověka zcela přirozené, lze ho považovat za základní lidskou potřebu, která je dána nutností získávat a zpracovávat informace. Člověk se v průběhu svého celého života učí spolu s druhými jedinci, od kterých je následně určitým způsobem ovlivňován. Současná doba si klade vyšší nároky. Složitější a stále měnící se svět si vyžaduje potřebu se více učit. Dle názoru Kopeckého je učení většinou uvědomovanou činností. Jedinec přemýšlí o svém okolí, o sobě, je schopen vyhodnotit situaci, v které se nachází a zároveň čelit životním překážkám.⁶ Okamžik, kdy je dospělý jedinec připraven k učení, je spojován s pocitem nebo uvědoměním si rozdílu mezi současnými vědomostmi či dovednostmi a tím, co by si přál vědět a umět.⁷

Na základě dokumentu Memorandum o celoživotním učení lze učení chápat jako celoživotní a všeživotní proces, který je uskutečňován bez ohledu na místo, čas i formu. Tento dnes již všeobecně přijímaný dokument z roku 2000 průlomově deklaruje a formalizuje různé způsoby získávání dovedností a znalostí, které jsou vymezeny v rámci trojího základního členění:

- Formální učení

Je uskutečňováno v rámci školského systému, a to ve formálních vzdělávacích institucích. Vyznačuje se standardizovaným obsahem, normativně vymezenými cíli, prostředky a způsoby hodnocení. Výstupem je získání oficiálního a celospolečensky uznávaného vysvědčení, diplomu či certifikátu.

⁶ KOPECKÝ, M. Vzdělávání dospělých – možnosti a specifika. In: KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008, s. 9. ISBN 978-80-904153-0-0.

⁷ MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 26. ISBN 978-80-7357-581-6.

- **Neformální učení**

představuje oblast systematických a organizovaných vzdělávacích aktivit. Probíhá ve veřejných kurzech, může být organizováno i prostřednictvím podnikového vzdělávání. V nejširším pojetí tato forma učení představuje i vzdělávací aktivity mimo školský systém. Typickým příkladem jsou zájmové a podnikové vzdělávání.

- **Informální učení**

Vyznačuje se postupným často nezáměrným získáváním vědomostí, dovedností, postojů a denních zkušeností. I přesto, že se je z větší části neorganizované a nesystematické, je z hlediska vývoje osobnosti považováno za zásadní, neboť pokrývá až 75 % veškerého lidského učení.⁸

Z hlediska zájmového vzdělávání dospělých bylo by chybou opomenout význam pojmu sebeřízeného učení. Pro tento typ učení je charakteristické, že účastníci osobně přebírají iniciativu, diagnostikují své učební potřeby, stanovují cíl, volí učební strategie a na závěr hodnotí dosažené výsledky. Díky aktivní pozici, kterou dotyční jedinci zastávají, jsou schopni lepšího porozumění obsahu učiva, na rozdíl od těch, kteří pouze pasivně vyčkávají do doby, až budou učeni.⁹

Učení se je považováno za širší pojem než vzdělávání, přičemž oba pojmy se zčásti překrývají. Pokud učení vykazuje prvek soustavnosti a systematičnosti, je-li uvědomované a kontrolovatelné, lze hovořit o procesu vzdělávání. K pojmu vzdělávání se zjednodušeně přiřazuje jako synonymum škola, která je sice nezastupitelným nikoliv jeho jediným činitelem.

Vzdělávání dospělých je dle Palána chápáno jako: „... *osvojování a upevňování hodnotových postojů i společenských forem jednání a chování osob, jež ukončily školní vzdělání a přípravu na povolání a vstoupily na trh práce.*“¹⁰

⁸ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 15-16. ISBN 978-80-7367-551-6.

⁹ Tamtéž, s. 78.

¹⁰ PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, 1997, s. 30. ISBN 80-90223-1-4.

Vzdělávání dospělých se vyznačuje dle Kopeckého tím, že je cílené, záměrné, organizované, řízené, odehrává se na mnoha místech a celoživotně. Za největší motivační faktor, jenž vede dospělého jedince k rozhodnutí účasti na procesu celoživotního vzdělávání je bezesporu považován pocit úspěchu a bohatší způsob života.¹¹

Pojem vzdělávání dospělých odkrývá dvě základní roviny – osobní a společenskou. Na rozdíl od první roviny, která se vztahuje k jedinci samotnému, jeho osobnostnímu rozvoji, druhá se týká profesního zaměření. Vzdělávání v dospělém věku lze považovat za veškeré vzdělávací aktivity (procesy učení se) dospělých jedinců realizované ve všech typech vzdělávání, jako součást vzdělávacího systému a celoživotního učení.¹²

Vzdělávání dospělých je dle Kopeckého neodmyslitelně považováno za součást rozvoje lidského potenciálu, týká se lidí, kteří přijali odpovědnost za svůj život. V praxi má tento typ vzdělávání více podob, zejména se jedná o zájmové kroužky, sportovní a kulturní organizace (knihovny, muzea, ...), církev, různé občanské iniciativy a hnutí.¹³

V pojetí různých autorů se lze setkat s vícero způsoby členění didaktických forem vzdělávání dospělých. V současnosti se ustálilo rozlišení v podobě těchto čtyř základních forem:

- Prezenční vzdělávání

Představuje klasický způsob výuky, probíhá v učebně. Pro lektora i účastníka vyžaduje plné uvolnění ze svých pracovních povinností. Praxe potvrzuje, že tato forma výuky je postavena na přímém partnerství. Od lektora se očekává posílení autority, a to zejména po stránce odborné, didaktické. Za neméně důležitou je považována komunikační úroveň jeho vystoupení.

¹¹ KOPECKÝ, M. Vzdělávání dospělých – možnosti a specifika. In: KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008, s. 10. ISBN 978-80-904153-0-0.

¹² VETEŠKA, J. a kol. *Trendy a možnosti rozvoje dalšího profesního vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Česká andragogická společnost, 2013, s. 35. ISBN 978-80-905460-0-4.

¹³ KOPECKÝ, M. Vzdělávání dospělých – možnosti a specifika. In: KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008, s. 9-13. ISBN 978-80-904153-0-0.

- Distanční vzdělávání

Vyznačuje se zejména oddělením lektora a účastníka, a to v čase i prostoru. Komunikace mezi lektorem a účastníkem je zprostředkována skrze studijní materiály, časově omezené semináře a konzultace. Jednou z variant tohoto typu vzdělávání je stále korespondenční vzdělávání, které je v současné době v souvislosti s nástupem informačních technologií v oblasti vzdělávání postupně nahrazováno modernějším způsobem, a to například metodou e-learningu.

- Kombinované vzdělávání

V praxi velmi rozšířené. Je založeno na individuálním samostudiu účastníka, které je řízeno ze strany lektora. Jeho součástí jsou vstupní semináře s uvedením problematiky a seznámením s učební látkou. Za stěžejní je bezpochyby považováno individuální studium. V rámci studia se konají tréninkové kurzy. Závěr je zaměřen na ověření získaných znalostí účastníků.

- Sebevzdělávání

Účastník této formy vzdělávání se současně nachází i v pozici lektora. Individuální učení je v současné době zejména uskutečňováno prostřednictvím internetu. Jedná se o formu, která vyžaduje přísnou sebekázeň a silnou motivaci.¹⁴

¹⁴ MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 84-86. ISBN 978-80-7357-581-6.

3 VOLNÝ ČAS

Jedním ze základních předpokladů účasti dospělého jedince v oblasti zájmového vzdělávání je dostatek volného času. V dnešní velmi uspěchané době se bezpochyby řadí spolu s rodinou, partnerstvím, zdravím, zaměstnáním a přátelstvím mezi nejvíce oceňované hodnoty.¹⁵ Dle Hradečné je pojem zjednodušeně popsán jako doba, kdy: „... člověk patří sám sobě.“¹⁶ Výstižněji volný čas definuje Palán jako: „... čas, který zůstane člověku po naplnění povinností, vyplývajících z pracovních a rodinných rolí a saturace fyziologických potřeb.“¹⁷

Pojem volný čas je spojován s určitými představami, které se od sebe navzájem liší, ale přesto mají něco společného. Díky různorodosti představ, jakým způsobem trávit volný čas, existuje velká variabilita, co se porozumění daného pojmu týče. Dle Vážaňského se při jeho chápání nabízí jedinci dva možné úhly pohledu:

- Negativní – v rámci celodenního průběhu představuje zbývající dobu, až po odeznění pracovních povinností (pracovně podmíněném času) a po uspokojení základních fyziologických potřeb.
- Pozitivní – nezávisle na jakýchkoliv závazcích se jedinci nabízí možnost svobodného rozhodování a prostor pro seberealizaci.¹⁸

Klasifikace základních funkcí, které demonstrují význam volného času:

- odpočinek – duševní a fyzická relaxace, regenerace pracovní síly,
- zábava – uspokojení osobních potřeb, regenerace duševní síly,
- vlastní rozvoj člověka – spoluúčast na vytváření kultury.¹⁹

¹⁵ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 26. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹⁶ HRADEČNÁ, M. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, s. 65. ISBN 80-7184-015-7

¹⁷ PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, 1997, s. 124. ISBN 80-90223-1-4.

¹⁸ VÁŽANSKÝ, M. Proměna vztahu práce a volného času. In: VÁŽANSKÝ, M. a V. SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995, s. 23-24. ISBN 80-901737-9-9.

¹⁹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 13. ISBN 80-7178-927-5.

Význam volného času nabývá zejména až s postupným dospíváním a vyhraňujícím se zájmem. Jeho podoba je ovlivňována řadou faktorů, zejména demografické, kulturní a další specifické, které ho mohou podporovat nebo omezovat. Prožívání volného času se odvíjí od zaměření, typu osobnosti a výchovy. Zásadní roli hrají vzory chování a hodnotová orientace, zejména v dětství. Mezi neméně důležité určující faktory se rovněž řadí věk, pohlaví, sociální skupina, profese, vzdělání nebo vztah k práci.

- Věk

Hraje významnou roli při výběru volnočasové aktivity. Přibližně ve věku 17 let, kdy vrcholí frekvence volnočasových aktivit, se zároveň utváří i životní styl člověka. Zatímco lidé do 30 let upřednostňují společensky zaměřené aktivity, starší lidé se více věnují individuálním zálibám (kutilství, práci na zahradě).

- Pohlaví

Ve srovnání s muži se ženy více soustředí na rodinu a domov, rády čtou, projevují zájem o kulturní akce a upřednostňují kolektivní aktivity. Muži jsou více aktivní ve sportovních činnostech a věnují se sebevzdělávání.

- Bydliště

I přes značné sociální a demografické změny, které usilují o zpřístupnění volnočasových aktivit všem zájemcům v rámci celé republiky, vliv bydliště stále přetrvává. Rozdíly mezi městem a venkovem, výstižně ilustruje fenomén víkendů. Zatímco městští obyvatelé volí aktivity, které odpovídají úrovni jejich vzdělání, věku a odbornému zaměření. Na venkově se bez ohledu na postavení, věk a vzdělání věnují činnostem s podobným obsahovým zaměřením. Ve městě je na rozdíl od venkova nabídka výrazně pestřejší a širší. Obecně lze konstatovat, že pro obyvatele měst má volný čas vysokou hodnotu a prestiž, na vesnici může být chápán jako čas zbytečně promarněný.²⁰

²⁰ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 37-38.
ISBN 978-80-7367-551-6.

4 PROFESNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Vědomí potřeby vzdělávat se je jedním z charakteristických rysů moderní společnosti. Rozhodnutí proč začít s dalším vzděláváním je zejména ovlivněno věkem a dosaženým stupněm vzdělání. Pokud je vzdělání vyšší a věk nižší, tím je pocit potřeby po dalším vzdělání shledáván za vyšší. Důvod pro rozšíření znalostí dalším vzděláváním není zdaleka jednoznačný. V důsledku měnící se podoby společnosti (trh práce, technologický rozvoj, atd.) je v průběhu lidského života vyvíjena potřeba na pocíťované problémy a příležitosti adekvátně reagovat. Nelze ustrnout na určitém stupni vývoje, s tím, že už není v čem se rozvíjet a zdokonalovat.

Za základní se jeví realizace osobního zájmu a nároky kladené na výkon práce. Za ideální lze bezpochyby považovat situaci, kdy je práce současně nástrojem realizace osobních zájmů. Za hlavní motiv dalšího vzdělávání může být dle Kuchaře považována i původně ryze volnočasová aktivita, která přeroste v aktivitu pracovní, tudíž je zdrojem nejen osobního, ale i finančního uspokojení.²¹

Profesní vzdělávání dospělých představuje souhrnný pojem pro edukační aktivity různého zaměření – odborné, profesní či na konkrétní praktický cíl. Při různých příležitostech se hovoří o praxi vzdělávání dospělých, čímž se má na mysli odborné, podnikové, kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání, zaškolování, atd. V rámci systému vzdělávání dospělých se daná oblast nachází pod společným názvem další profesní vzdělávání.²²

V porovnání s formálním typem vzdělávání je třeba upozornit na odlišnost týkající se jednoho ze základních činitelů didaktického procesu, a to obsahu (učiva). V oblasti profesního vzdělávání na rozdíl od obvyklého školského systému není v pravém smyslu

²¹ KUCHAR, P. Role vzdělání v profesním a pracovním životě. In: KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008, s. 25. ISBN 978-80-904153-0-0.

²² ŠERÁK, M. *Zájemové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 20. ISBN 978-80-7367-551-6.

znám pojem učiva. Členění a výběr učiva je odvozován z různých profesních, kvalifikačních či kompetenčních modelů a standardů.²³

Další profesní vzdělávání je všeobecně chápáno jako nástroj individuálního, ale i společenského rozvoje a prosperity. Fakt, že poptávka po odborné kvalifikaci se téměř ztotožňuje s poptávkou po vzdělání, představuje reálné nebezpečí, že pojem vzdělání se zúží pouze na oblast kvalifikace. V současné době pojem vzdělání zejména představuje jakýsi symbol statusu, který je spojován s úspěchem a kariérismem, v důsledku čehož je osobní rozvoj bohužel odsouván do ústraní.

Na daný problém aktuálně reaguje podnikové vzdělávání, což je do určité míry důkazem, že zájmové a profesní vzdělávání se mohou v některých oblastech úzce ovlivňovat, či dokonce propojovat. V praxi se objevují pokusy využití některých typů zájmového vzdělávání dospělých, od kterých se očekává motivace a osobností rozvoj zaměstnanců. Tímto přístupem se otvírá prostor pro integraci zájmového vzdělávání dospělých, které si zakládá na kultivaci osobnosti na základě jejich zájmů.²⁴

Naplnění vzdělávacích potřeb je dle Šeráka v souladu s osobnostním zaměřením. Zájmové vzdělávání dospělých pomáhá dotvářet osobnost, její hodnotovou orientaci a stává se nezbytným doplňkem kvalifikačního – profesního vzdělávání. Vzdělávání a aktivita při učení, na kterou si zaměstnanci zvykají díky zájmovým kurzům, se nepochybně pozitivně odráží na jejich pružném přístupu v rámci pracovního procesu.²⁵

Na druhé straně je ovšem důležité upozornit i na negativa, s kterými se oblast profesního vzdělávání dospělých potýká. Ve snaze jít vstříc současným trendům je kladen důraz zejména na použitelné výstupy. Ve snaze maximálního zefektivnění výuky, jejímž

²³ MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 73. ISBN 978-80-7357-581-6.

²⁴ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 21-23. ISBN 978-80-7367-551-6.

²⁵ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. In: KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008, s. 28-29. ISBN 978-80-904153-0-0.

cílem je vše rychle probrat zejména poskytnout návod pro praktické situace, se daná oblast vzdělávání setkává s nešvarem, který je velmi trefně označen jako „McDonaldizace“ ve vzdělávání.²⁶

²⁶ MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 10.
ISBN 978-80-7357-581-6.

5 ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Ve 21. století již vzdělávání výrazněji opouští svůj formální charakter a posouvá se směrem k individuálnosti a harmonicky utvářené osobnosti. Zájmové vzdělávání působí jako harmonizační prvek, zasazuje se o rovnoměrný vývoj jedince, a to jak ve sféře rozumové, estetické, mravní, tak i pracovní a tělesné.

Zájmové vzdělávání dospělých neposkytuje stupeň vzdělání, zabývá se však aktivitami potřebnými pro rozvoj osobnosti, kompenzuje jednostrannou zátěž ze školy, zajišťuje duševní hygienu, má funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, preventivní, zdravotní, relaxační – regenerační, sociální a preventivní. Rozvíjí schopnosti, znalosti, dovednosti, talent a upevňuje sociální vztahy.

V kontextu pedagogických disciplín je problematika zájmového vzdělávání zařazena do pedagogiky volného času. Z hlediska andragogiky je zájmové vzdělávání pojato jako samostatná disciplína, která spolu s profesním a občanským vzděláváním vytváří část dalšího vzdělávání.

Realizování dané oblasti vzdělávání se i v současné době stále potýká s problémem v podobě nedostatečného zaštitění po teoretické stránce. Za výrazný problém je považována nejasná hranice mezi čistě zájmovými aktivitami na jedné straně a aktivitami ryze edukačního zaměření na straně druhé. Díky své všestranné působnosti a rozsahu představuje nejpestřejší a nejširší oblast na poli výchovy a vzdělávání dospělých.

Dle Šeráka lze zájmové vzdělávání nejjednodušeji definičně vymezit jako: „*Souhrn krátkodobých i dlouhodobých forem, které umožňují edukační, tvůrčí i organizační volnočasové aktivity účastníků, směřující k saturaci jejich zájmu.*“²⁷

Oblast zájmového vzdělávání se potýká s problémem korektního vymezení, týkající se používané odborné terminologie. Nezřídka jsou používány termíny, jejichž definice jsou nepřesné, víceznačné. Za poměrně rozšířený nešvar, který se v současné době ujal, lze považovat nevhodné používání příbuzných pojmů jako synonym, přičemž po obsahové

²⁷ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 50-51.
ISBN 978-80-7367-551-6.

stránce jde především o významově různorodé termíny (vzdělávání dospělých, další vzdělávání, celoživotní vzdělávání).²⁸

5.1 Základní charakteristiky zájmového vzdělávání dospělých

Zájmové vzdělávání představuje širokou oblast, která v sobě zahrnuje organizované i individuální formy edukace, a to z hlediska zájmů a potřeb daného jedince. Kompenzuje jednostrannou zátěž spojenou s výkonem profese, zajišťuje duševní hygienu, plní funkci výchovnou, vzdělávací, podílí se na rozvoji schopností, znalostí a dovedností. Zahrnuje širokou oblast organizované i individuální výuky založené na osobních zájmech a potřebách, které jsou z hlediska institucionálního zajištění realizovány těmito způsoby:

- sebevzděláváním, sebeřízeným učením, a to za nezbytné účasti dostupných relevantních informačních zdrojů,
- za pomoci formální či neformální organizace, která se výhradně specializuje na vzdělávání v dané oblasti zájmu,
- v rámci formální či neformální organizace, která se přímo nezaměřuje na poskytování vzdělávání svou činností, ovšem vytváří nezbytně nutné edukačně podnětné prostředí.

I přes značnou různorodost a obsahovou mnohotvárnost, která brání komplexní systematizaci zájmového vzdělávání dospělých, je možné identifikovat její společné a všeobecně použitelné charakteristiky.

Za stěžejní základní znaky dané oblasti vzdělávání jsou považovány:

- Dobrovolnost a neformálnost

Základní charakteristické rysy, na základě kterých se zájmové vzdělávání dospělých odlišuje od většiny ostatních oblastí vzdělávání.

²⁸ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 56.

ISBN 978-80-7367-551-6.

- Zájem, motivace

Dobrovolná účast na volnočasových aktivitách může být podnícena různorodými motivy, přičemž za převažující je považována vnitřní motivace, která je dána svobodným rozhodnutím jednice (rodinné nebo jiné prestižní důvody).

- Volný čas

Účast na procesu zájmového vzdělávání představuje přehodnocení dosavadního způsobu trávení volna. Rozsah a kvalita naplnění poznávacích potřeb se odvíjí od objemu volného času, který se jedinci nabízí.²⁹

5.2 Didaktické aspekty zájmového vzdělávání dospělých

Termín didaktika je řeckého původu, pochází z řeckého výrazu didaskéin, které představuje souhrnné označení významu učit, vyučovat, poučovat a dokazovat. Z hlediska speciálně pedagogického se tento termín ujal až v 17. století, v kterém se projevovaly snahy o encyklopedické vzdělávání. V souvislosti s vývojem historickým, sociálně-ekonomickým a kulturním, byly zaznamenány změny týkající se požadavků na výchovu, vzdělávání včetně obsahu pojmu didaktika. I přes rozličná filozofická a psychologická východiska bylo v průběhu dalšího vývoje koncipováno několik základních vymezení působnosti této disciplíny, která přetrvávají do současnosti:

- didaktika jako umění vyučovat – chápali ji už W. Ratke a J. A. Komenský,
- didaktika jako teorie vyučování – objasňoval ji J. F. Herbart,
- didaktika jako teorie vzdělání – označuje ji O. Willmann,
- didaktika jako teorie učení a vyučování – definují ji P. Heimann, W. Schulz.³⁰

²⁹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 51-53.

ISBN 978-80-7367-551-6.

³⁰ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 2. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 13-14. ISBN 978-80-247-1821-7.

Z hlediska didaktického pohledu na zájmové vzdělávání dospělých jedinců lze vypožorovat mnohé edukační, psychologické a sociální zvláštnosti. Specifika dané oblasti vzdělávání, mezi která se řadí obsahová pestrost a dobrovolně zájmový charakter, připravují didakticky fundovaným pracovníkům bohatý prostor pro inovaci, kreativitu a aktivitu. Vzhledem k tomu, že hlavní pozornost je směřována na obsah a nikoliv na cíl vzdělávání, organizátorům se nabízí možnost zaměřit se na atraktivitu a srozumitelnost činností.

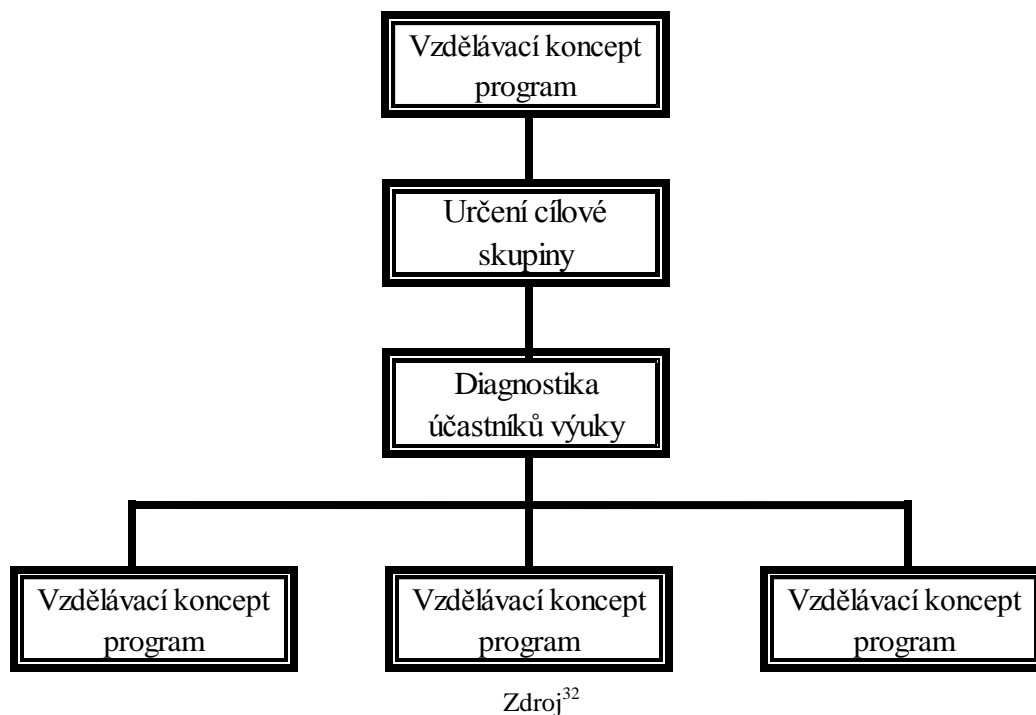
I přes samotný fakt, že je v současné době na trhu dostatek odborné literatury zabývající se realizací edukačními aktivitami dospělých, stále se ve sféře zájmového vzdělávání vyskytují problémy organizačního i kvalitativního charakteru, a to v dlouhodobé časové perspektivě.

Zatímco v oblasti formálního vzdělávání jsou přesně vymezeny cíle, obsah a účastníci jsou diagnostikováni, v oblasti neformálního – zájmového vzdělávání dospělých není na realizaci těchto kroků dostatek času a ani profesních zkušeností, navíc se potýká s nedostatkem finančních prostředků.

Pro praxi je spíše typický mechanický přístup a v konkrétních případech se aplikují obecné postupy. Zřídka kdy dochází k souladu mezi očekáváním účastníků edukačních aktivit a nabízeným vzdělávacím programem. Redukci těchto disproporcí, které by vedly ke spokojenosti účastníků a potažmo i aktérů edukačních aktivit, lze docílit na základě profesionálně zvládnuté přípravy.³¹

³¹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 63. ISBN 978-80-7367-551-6.

Obrázek 1: Tvorba vzdělávacích produktů

5.3 Metody zájmového vzdělávání dospělých

Metoda je slovo řeckého původu „methodos“. Svým významem vyjadřuje cestu, postup, který obecně představuje prostředek k dosažení cíle uvědomělé činnosti. Z didaktického hlediska se jedná o způsoby záměrného uspořádání aktivit ze strany lektora a žáků, které směřují ke stanoveným cílům. Od svého vzniku, který lze spojovat již s obdobím starověku například v podobě Sokratovy metody rozhovoru, procházejí vyučovací metody dlouhodobým historickým vývojem.

³² MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 282. ISBN 978-80-7357-581-6.

Jejich měnící se podoba v sobě odráží změny v důsledku měnících se podmínek vyučování, a to zejména společensko-historických.³³

V edukačních aktivitách zájmového vzdělávání dospělých se nezdá uplatňuje více různých metod, které se navzájem propojují a střídají. Volba metody přísluší danému lektorovi. O jejím rozhodnutí by mělo dojít již ve fázi plánování a organizaci výuky. Metody jsou převážně univerzálního charakteru a odvíjí se od podmínek edukační reality. Samotný výběr metody vychází ze složení cílové skupiny (věk, dosažený stupeň vzdělání, zdravotní stav, úroveň znalostí, atd.), cílů, obsahu edukačního projektu a zkušeností vyučujícího.

Archaicky pojatý typ výuky, který se zejména vyznačuje převahou verbálního učení a pasivním přístupem ze strany účastníků, je v dnešní době nahrazen více pokrokovým, který si vyžaduje moderní technologie a je více uzpůsoben potřebám jeho zadavatelů. Pro oblast zájmového vzdělávání dospělých jsou typické tyto edukační aktivity:

- Přednáška

I přes současný trend moderního pojetí zájmového vzdělávání je stále považována za nejrozšířenější metodu s jednosměrně zaměřenou komunikací, pro kterou je na jedné straně příznačný aktivní přístup přednášejícího lektora a na straně druhé se vyznačuje pasivitou účastníků. Smyslem je zejména motivovat účastníky a vzbudit jejich pozornost.

- Besedy, řízené diskuze

Na rozdíl od přednášky nabízí účastníkům formou dialogu s přednášejícím aktivní spoluúčasť, možnost prohlubovat a prezentovat své vědomosti, zkušenosti, srozumitelnou formou sdělovat své názory a klást dotazy.

- Výchovný koncert

Představuje metodu, která v sobě zahrnuje tři edukační funkce (esteticko-emocionální, naučnou a společensko-výchovnou). U účastníka je vzbuzován zájem o konkrétní hudební

³³ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 2. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 181. ISBN 978-80-247-1821-7.

směr, učí se hudbu vnímat a porozumět ji. Nepostradatelnou součástí je doprovodné slovo lektora nebo přímo umělce.

- Exkurze

Její předností je konkrétní názorná provázanost s praxí, možnost klást dotazy přímo odborníkům dané profese. Díky kolektivní prohlídce objektu si účastníci odnáší nové zkušenosti a poznatky, které nezřídka doplňují jejich předcházející samostudium.

- Animace

Nabízí širokou škálu možností seberealizace. Je založena na pozitivní motivaci, podporuje kreativitu, komunikaci a participaci. Primárně je zacílena na dosažení individuální aktivizace jedince.

- Hra

Představuje propojení edukačního záměru s osobním prožitkem a praktickým konáním účastníka. Účastníkům se nabízí možnost vystupovat v různých rolích a situacích, čímž edukační aktivita získává kýžený emocionální náboj. Tento druh metody se využívá pro nácvik modelové situace, která co nejlépe simuluje realitu. Hlavní cíl je spatřován v posílení sebedůvěry, psychické odolnosti a morálním rozvoji jedinců. Účastníci se posilují ve schopnosti ustát v reálném životě porážky, dokonalejší komunikace, kooperace a přizpůsobení se pravidlům.³⁴

³⁴ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 69-74.

ISBN 978-80-7367-551-6.

5.4 Formy zájmového vzdělávání dospělých

Z hlediska didaktického je forma vzdělávání v pojetí Palána chápána jako: „...*souhrn organizačních opatření a uspořádání výuky (vzdělávání) při realizaci určitého vzdělávacího procesu.*“³⁵ V jedné edukační formě může být zahrnuto i více různých edukačních metod. Vzdělávací formy se běžně člení na prezenční, distanční a kombinované. Ve sféře zájmového vzdělávání dospělých je nejčastěji využívána forma prezenční, v podobě seminářů a kurzů. V podstatně menší míře je uplatňována forma distančního vzdělávání, a to především z důvodu nadměrných finančních, technologických a odborných požadavků.

Za nejrozšířenější formy zájmového vzdělávání dospělých jsou považovány:

- Vzdělávací kurz

Tento typ edukační aktivity lze charakterizovat jako tematicky a z hlediska časového vymezenou formu kolektivního vzdělávání. Účastníkům je pod vedením zkušeného lektora umožněno získat odborné poznatky a praktické dovednosti, a to buď v oblasti vzdělávání, nebo v rámci zvoleného druhu pracovní činnosti. Vzdělávací kurz se od většiny ostatních zájmových edukačních forem odlišuje svým charakteristickým znakem, a to pevně stanovenou osnovou a učebním plánem. Mezi didaktické metody kurzů patří zejména přednáška, seminář a cvičení.

- Kroužek

Představuje typickou a velmi rozšířenou organizační formu v podobě dobrovolného a amatérského sdružení osob, které se vyznačují přibližně shodným zájmovým zaměřením a skrze poznávací a tvořivou činnost usilují o rozšíření a obohacení svých dovedností a vědomostí. Edukační metody, které jsou využívány v kroužcích, jsou v podstatě obdobné jako u ostatních forem zájmového vzdělávání. Upřednostňovány jsou zejména postupy praktického a aktivizačního zaměření.

³⁵ PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, 1997, s. 40. ISBN 80-90223-1-4.

Hlavní smysl vzdělávacího kroužku je spatřován ve flexibilním spojení odborného studia s praktickým uplatněním získaných vědomostí nebo-li sjednocení teoretických zásad s praktickými aplikacemi.³⁶

5.5 Typy zájmového vzdělávání dospělých

Zájmové vzdělávání je dle Šeráka příznačné svou obsahovou pestrostí, což dokládá následující výčet tradičně zahrnovaných oblastí:

- Kulturní a estetická výchova

Kultura je významným faktorem, který ovlivňuje život naší společnosti. Podílí se na rozvoji úrovně každého jedince, a to po stránce morální, emocionální a intelektuální. Působí na naše představy, postoje, myšlenky a city.³⁷ Estetická výchova se cíleně zaměřuje na schopnost jedince zaujímat specifický estetický postoj ke skutečnosti, klade důraz na individuální bohatství estetických prožitků a osvojování kulturních a uměleckých hodnot. V nemalé míře se podílí na utváření našich myšlenek, představ, postojů a citů. K nejčastěji navštěvovaným institucím tohoto typu výchovy se řadí muzea a galerie.³⁸

- Pohybová a sportovní výchova

Představuje speciální formu sociálně kulturní činnosti, skrze kterou se jedinci dostává tělesné přípravy pro životní praxi, a to v podobě tělesné výchovy, sportu nebo pohybové rekreace. Sport je jedním z hlavních faktorů, které se podílí na zdravém životním stylu, pro mnohé je považován za naprostou samozřejmost, v současné době je účast na této výchově masovou záležitostí.

³⁶ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 77-78.

ISBN 978-80-7367-551-6.

³⁷ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. In: KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008, s. 31. ISBN 978-80-904153-0-0.

³⁸ DOBROMYSL. *Estetická výchova*. [online]. © 2002-2012 [cit. 2013-11-10].

Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=1797>

Nejvýznamnější a svého rozsahu největší organizací zabývající se sportovními činnostmi je v naší republice Český svaz tělesné výchovy a sportu.

- Jazykové vzdělávání

Začlenění tohoto typu vzdělávání mezi zájmové je z hlediska výstupu, který může mít podobu formální kvalifikace poněkud sporadické. V porovnání s ostatními vyspělými zeměmi v české republice bohužel stále přetrvává deficit jazykové vzdělanosti. Odlišná úroveň jazykové vybavenosti je patrná i mezi generacemi. Zatímco mladší lidé se výhradně zaměřují na znalost anglického jazyka, u seniorů převažuje znalost ruského a německého jazyka. Pro zájemce tohoto typu vzdělávání je dostupná nabídka jazykových kurzů, a to v podobě osobní účasti jazykových kurzů nebo s pomocí elektronické podoby (televizní, rozhlasové, e-learningové kurzy, atd.).

- Náboženská a duchovní výchova

Je oblastí, která byla v minulosti vzhledem k odlišnému politickému uspořádání velmi potlačována. Není tedy divu, že vedle sebe žije několik generací, jež jsou náboženskou tradicí nedotčeny. Výchovné a vzdělávací instituce duchovního a náboženského charakteru se primárně orientují do oblasti náboženství. Povědomí o možnosti tohoto typu vzdělávání je u široké veřejnosti poměrně malé. Klienty tradičních vzdělávacích institucí jsou převážně osoby nábožensky založené. Dle názoru Šeráka jsou pro laickou veřejnost za nejznámější duchovní a náboženské instituce považovány ty, které částečně upustily od svého náboženského přesvědčení a jsou zaměřeny na praktický způsob života (YMCA, YWCA).³⁹

³⁹ ŠERÁK, M. Zájmové vzdělávání dospělých. In: KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008, s. 31-32. ISBN 978-80-904153-0-0.

5.6 Cíle a funkce zájmového vzdělávání dospělých

Cíle zájmového vzdělávání dospělých jsou hodnotově orientovány, vztahují se zejména k vytvoření základny v oblasti poznávací a dovednostní. Hlavním cílem je harmonicky rozvinutá osobnost, relativně samostatná, avšak plně angažovaná do společenských vztahů. Za neméně podstatný, ovšem ne vždy jasně deklarovaný cíl zájmového vzdělávání je považováno rozšíření vědomostního obzoru a překonání jednostrannosti, které sebou přináší širší škálu nabízených možností.

Úspěch jedince nemusí být měřitelný, jedná se o formu učení, která v sobě nezahrnuje nežádoucí stavy stresu, nervozity a obav.⁴⁰

Jedním ze specifických rysů zájmového vzdělávání dospělých představuje prorůstání do mnohých oblastí lidského života. Mezi hlavní funkce, které plní se řadí:

- profylaktická funkce – hodnotové plnění volného času,
- komunikativní – umožňuje vzájemnou interakci zúčastněných jedinců, a to na základě jejich společných zájmů,
- expresivní – umělecké aktivity, organizace charitativních činností,
- regenerační, relaxační – nezastupitelnou roli zde hrají emoce, zahrnuje zejména relaxační působení, a to i v podobě umění,
- aktualizací a inovační – na základě nových zkušeností a poznatků jedinec překonává zastaralý způsob chování, rigidní vzorce myšlení,
- sociálně adaptační – umožňuje zvládnutí sociálních rolí a potažmo i naplnění rolových očekávání,
- všeobecně vzdělávací – aktualizace a rozšiřování poznatků
- světónázorová – orientace v pochopení světa, jeho fungování a postavení jedince v něm,
- kompenzační – podílí se na seberealizaci jedince,
- kvalifikační – vědomosti a dovednosti nezbytné k zvládnutí pracovních rolí,
- konzervační – schopnost uchovávat hodnoty a tradice, zachování kontinuity,
- popularizační – žádoucí forma stimulace k dalšímu vzdělávání a rozšiřování poznatků,

⁴⁰ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 54.

ISBN 978-80-7367-551-6.

- propagandistická – utváření názorů a postojů jedinců k stávajícím problémům,
- sociálně-integrační – podílí se na hodnotové orientaci, je prevencí proti sociálnímu vyloučení.⁴¹

5.7 Prognóza budoucího vývoje zájmového vzdělávání dospělých

Problematika oblasti zájmového vzdělávání dospělých je oprávněně považována za velmi aktuální, a to zejména v souvislosti se stále narůstajícím významem celoživotního učení dospělých jedinců. Širší angažovanost dospělé části naší populace je v dané oblasti podmiňována vytvořením přehledné, pestré a především kvalitně sestavené nabídky edukačních aktivit. Za nezbytnou nutnost je považováno přijetí systému řízení kvality a zajištění univerzálního zdroje informací, který umožní zpřístupnit pořádané aktivity každému zájemci.

I přes zmíněná negativa, je na rozdíl od minulosti, kdy jednoznačně převažoval zájem o profesně využitelné vzdělávání, v posledních letech u dospělé veřejnosti zaznamenán zvýšený zájem o především ne čistě účelové vzdělávání. Na současném trendu se zejména podílí rostoucí kvalifikační úroveň obyvatelstva, která zmírňuje rozpor mezi již rozšířenou kvalifikační úrovní a tím, jaké znalosti a dovednosti jsou ze strany trhu diktovány. Obecně rostoucí angažovanost, která je zaznamenána ve sféře zájmového vzdělávání dospělých, neoddiskutovatelně souvisí s rozvojem postmateriální hodnotové orientace, která bezpochyby souvisí se zvýšeným zájmem o mnohé oblasti zájmového vzdělávání (duchovní a náboženská výchova, sportovní a pohybová výchova, atd.).

Přes výše uvedené faktory lze do budoucna očekávat zvyšující se počet dospělých jedinců, kteří budou ochotni svůj volný čas věnovat zájmovým a občanským aktivitám.

⁴¹ VYMAZAL, J. *Mimoškolská výchova a vzdělání dospělých a její institucionální systém v ČSR*.

1. vyd. Praha: SPN, 1990, s. 12. ISBN 80-7066-104-6.

Tento pozitivně laděný trend by se měl odrazit v rostoucí nabídce odpovídajících veřejně přístupných aktivit a v kvalitnějším poskytování služeb, které vyžadují výraznější podporu v oblasti legislativy, financí a propagace. Za ideální je považováno dosažení stavu, kdy skutečná existující nabídka umožní každému dospělému zájemci zdokonalovat sebe sama za libovolným účelem, a to v souladu s principy konceptu celoživotního učení.⁴²

⁴² ŠERÁK, M. Zájmové vzdělávání dospělých. In: KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008, s. 33. ISBN 978-80-904153-0-0.

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Výzkumné cíle a formulace hypotéz

V pořadí šestá a zároveň poslední kapitola představuje prakticky zaměřenou část bakalářské práce. Realizovaný výzkum si za hlavní cíl kladl zjištění postojů respondentů, a to ve vztahu k problematice neformálního – zájmového vzdělávání dospělých. Výzkum byl zaměřen na motivační faktory respondentů, zhodnocení přínosu a překážky, které zainteresovaným jedincům následnou účast na volnočasových aktivitách znesnadňují či dokonce znemožňují. Dílčí výzkumné cíle jsou konkretizovány v hypotézách a naplňovány skrze odpovědi respondentů v dotazníkovém šetření.

Hypotéza č. 1

V současné době je zájmové vzdělávání dospělých na prvním místě vnímáno jako souhrn výchovně vzdělávacích a poznávacích aktivit, které se podílí na lepší možnosti pracovního uplatnění a růstu profesní kariéry.

Hypotéza č. 2

Nejčastěji volenou aktivitou zájmového vzdělávání dospělých je výuka cizích jazyků, která je řazena mezi volnočasové edukační aktivity.

Hypotéza č. 3

Senioři na rozdíl od jiných věkových kategorií disponují větší mírou volného času, který se odráží na vyšší účasti zájmového vzdělávání dospělých. Jejich účast představuje minimálně poloviční podíl ze všech zúčastněných jedinců.

Hypotéza č. 4

Nedostatek finančních prostředků představuje hlavní bariéru, která zásadně komplikuje či dokonce znemožňuje zájemci účastnit se aktivit zájmového vzdělávání dospělých.

Hypotéza č. 5

Nedostatek volného času není považován za stěžejní překážku, která by bránila zájemci účastnit se aktivit zájmového vzdělávání dospělých. Pokud je zájemce patřičně zainteresován a motivován, neměl by být problém zajistit si dostatek volného času.

6.2 Výzkumná metodika

Na základě zjištěných poznatků, získaných studiem odborné literatury a vzhledem k charakteru zkoumaných jevů, se autorka rozhodla zajistit dosažení stanovených cílů prostřednictvím kvantitativní dotazníkové metody, která umožňuje zaměřit výzkum dle potřeb a získat tak využitelné informace. Metoda písemného dotazování představuje pro účastníky výzkumu zjevná pozitiva. Tazatel ocení, že není časově ani finančně náročná. Dotazovaný jedinec není ovlivňován ze strany tazatele, na zodpovězení má dostatek času a komfortu, který mu poskytuje domácí prostředí. Soukromé prostředí navíc nabízí prostor i pro otázky důvěrnějšího charakteru.

Dotazník obsahuje celkem 11 otázek a je v ucelené podobě přiložen pod označením jako Příloha A. Převažují uzavřené otázky, které jsou časově méně náročné a nabízí respondentovi na výběr z jednotlivých variant. Další výhodou u tohoto typu otázek představuje jejich snadnější vyhodnocení, lehce se generují například různé typy grafů. Na druhé straně ovšem vyžadují správné nadefinování odpovědí. Za žádných okolností by neměla nastat situace, kdy dotazovaný nebude znát odpověď. Uzavřené otázky by měly být položeny bezchybně a dotazované osobě jasně pochopitelné.

6.3 Sběr dat

Sběr dat byl realizován formou anonymního dotazníkového šetření umožňující v poměrně krátkém časovém období zajistit větší množství dat, které si výzkum vyžaduje. Dotazník byl distribuován v elektronické podobě. Výzkumný vzorek představovali dospělí jedinci, s pobytem v Praze 14, kteří se již účastnili aktivit zájmového vzdělávání a byli ochotni se o své zkušenosti v dané edukační oblasti podělit. Kontakty na respondenty byly zajištěny na základě osobního oslovení blízkých a známých osob, převážnou měrou ovšem díky vstřícnému přístupu rodičů spolužáků syna, který je žákem sedmého ročníku základní školy.

Tabulka 1: Časový harmonogram

Termín	Popis aktivit
15. 10. - 25. 10. 2013	vypracování dotazníku
25. 10. - 20. 11. 2013	zajištění kontaktů
	oslovení respondentů
1. 11. 13 - 20. 12. 2013	zasílání online dotazníků
21. 12.13 - 25. 1. 2014	zpracování získaných dat

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

6.4 Prezentace výsledků výzkumu

Otázky dotazníku zjišťovaly základní demografické údaje o respondentech a stěžejní informace které umožnily vyhodnocení hypotéz a naplnění výzkumného cíle. Výsledky analýz dotazníkového šetření jsou zpracovány v tabulkách a za pomoci přehledného grafického znázornění.

Popis výzkumného vzorku

Výzkumu se zúčastnilo celkem 134 respondentů, z nichž jsou početně v nepatrném množství více zastoupeny vdané ženy s úplným středoškolským vzděláním, a to ve věkové kategorii 26 – 40 let. Z řad mužů tvořili nejpočetnější skupinu ženatí, se středním

odborným vzděláním, ve věkovém rozmezí 41 – 60 let. Z hlediska socioekonomického postavení, jsou obě pohlaví shodně a nejpočetněji zastoupena v pozici zaměstnaných osob.

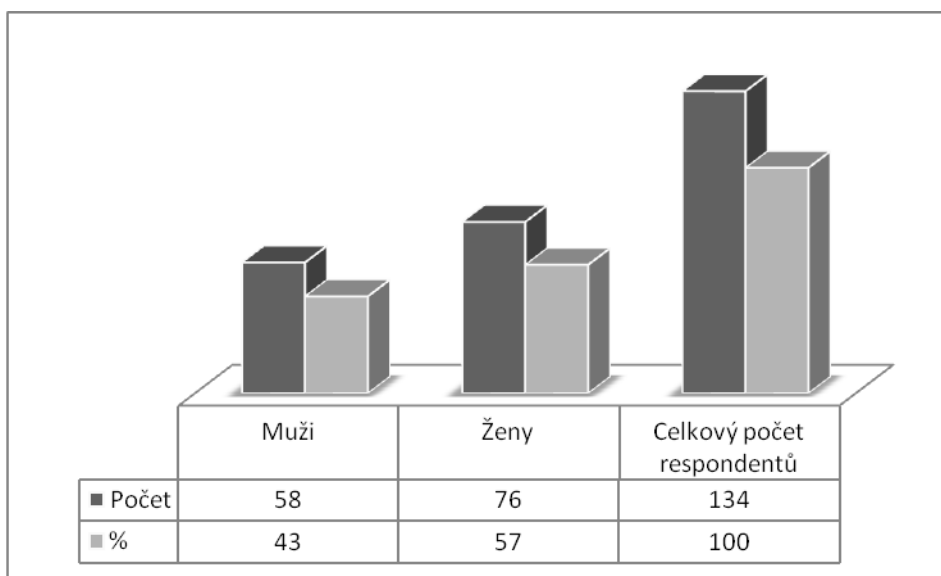
Otázka č. 1 – podíl mužů a žen na dotazníkovém šetření

Tabulka 2: Pohlaví respondentů

Podíl respondentů	Počet	Procenta
muži	58	43
ženy	76	57
celkový počet respondentů	134	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Účast obou pohlaví na dotazníkovém šetření je téměř vyrovnaná. Z celkového počtu 134 respondentů přijalo účast 58 mužů a 76 žen. Nepatrně vyšší zastoupení žen si lze vysvětlit jejich větší potřebou sociálních kontaktů a tendencí sdružovat se v sociálním životě, v kterém mužská populace pokulhává.

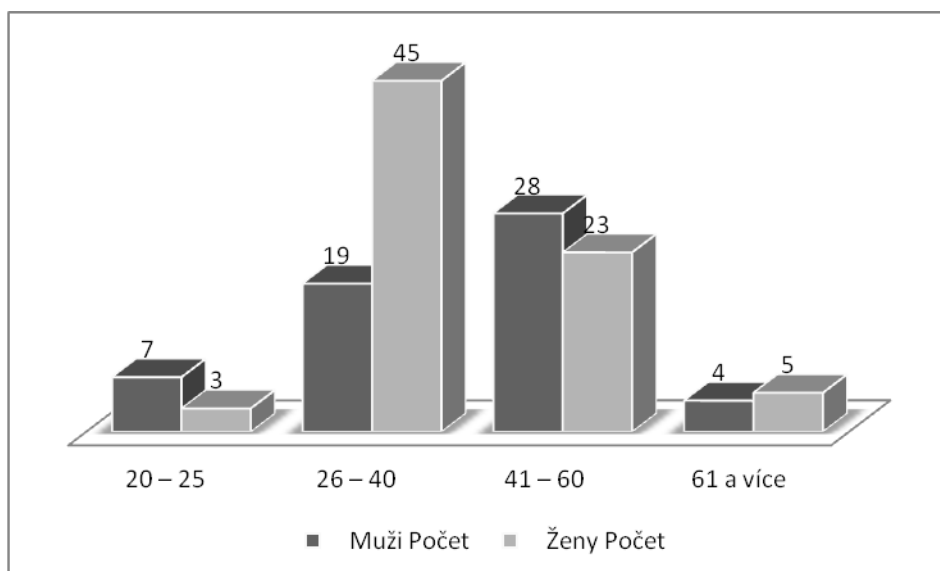
Otázka č. 2 – zastoupení respondentů z hlediska věku

Tabulka 3: Muži a ženy v souboru dle věku

Věkové kategorie	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
20 – 25	7	12	3	4
26 – 40	19	33	45	59
41 – 60	28	48	23	30
61 a více	4	7	5	7
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 2: Muži a ženy v souboru dle věku

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Dotazníkového šetření se zúčastnili převážně muži (48 %, počet 28) ve věku 41 – 60 a ženy (59 %, počet 45) ve věku 26 – 40. Zastoupení představitelů nejmladší a nejstarší věkové kategorie je v porovnání s celkovým počtem bezvýznamné. Věkové zastoupení koresponduje s popisem výzkumnému vzorku, jehož většinová část se rekrutuje z řad rodičů žáků základní školy.

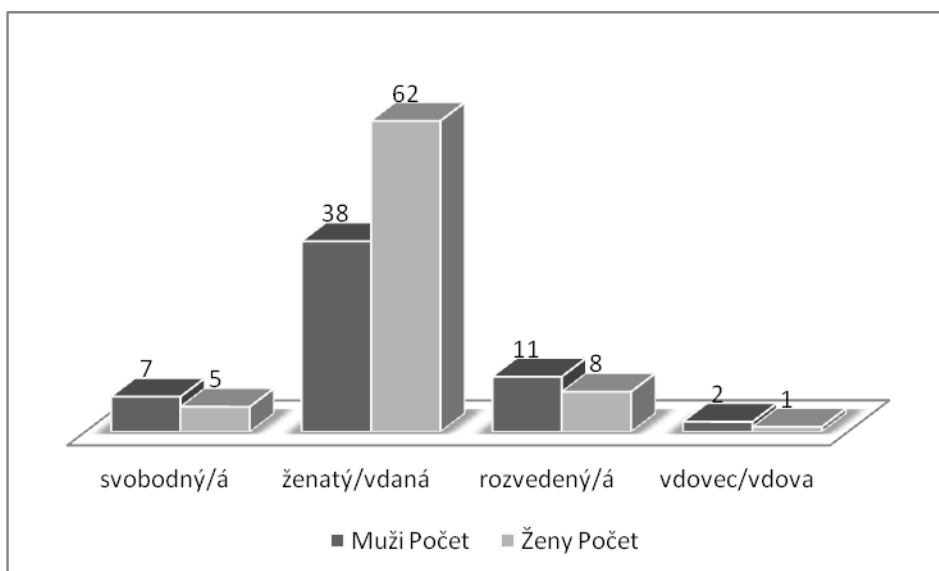
Otázka č. 3 – rodinný stav respondentů

Tabulka 4: Rodinný stav respondentů

Rodinný stav	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
svobodný/á	7	12	5	6
ženatý/vdaná	38	66	62	82
rozvedený/á	11	19	8	11
vdovec/vdova	2	3	1	1
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 3: Rodinný stav respondentů

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Dotazníkového šetření se nejpočetněji zúčastnili zadaní jedinci, a to shodně u obou pohlaví, ženatí muži (66 %, počet 38) a vdané ženy (82 %, počet 62).

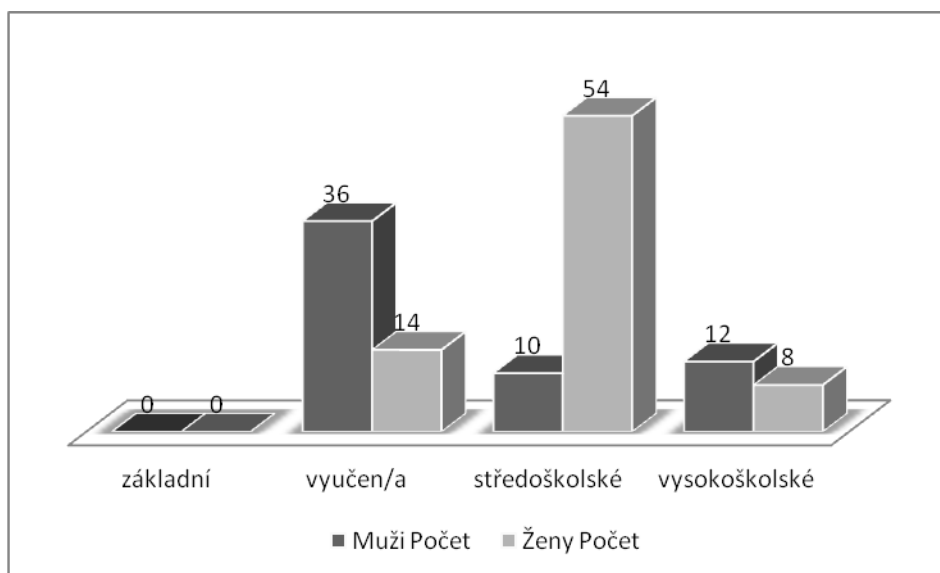
Otázka č. 4 – složení respondentů dle nejvyššího vzdělání

Tabulka 5: Muži a ženy dle dosaženého vzdělání

Dosažené vzdělání	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
základní	0	0	0	0
vyučen/a	36	62	14	19
středoškolské	10	17	54	71
vysokoškolské	12	21	8	10
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 4: Dosažený stupeň vzdělání

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Z celkového počtu 134 respondentů dosáhla téměř polovina středoškolského vzdělání (48 %, počet 64), více jak třetina střední odborné (37 %, počet 50) a méně než jedna sedmina vysokoškolské (15 %, počet 20). Gednové rozdíly jsou především patrné ve vzdělání středoškolském a sřtením odborném. U žen na rozdíl od mužů převažuje středoškolské vzdělání nad středním odborným a naopak.

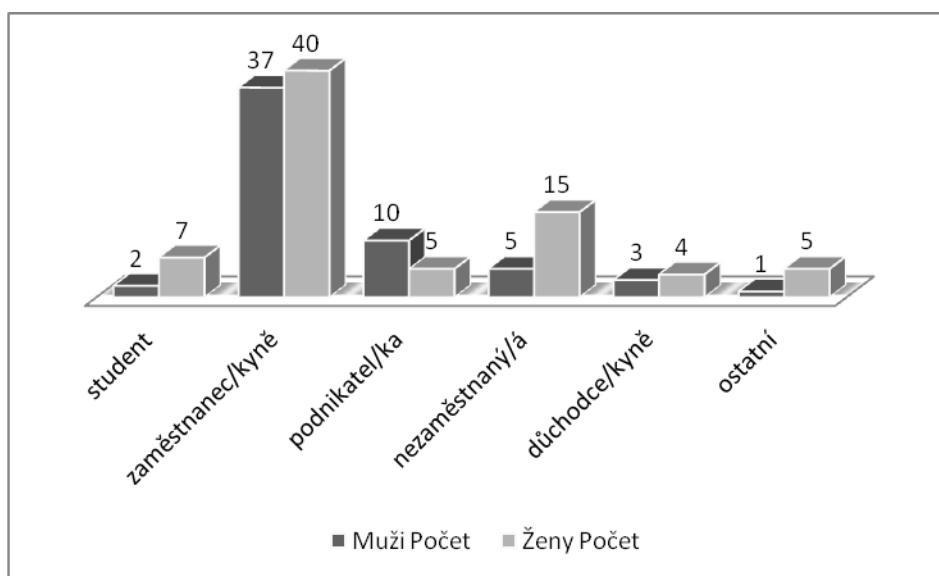
Otázka č. 5 – socioekonomické postavení respondentů

Tabulka 6: Socioekonomické postavení respondentů

Povolání	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
student	2	3	7	9
zaměstnanec/kyně	37	64	40	53
podnikatel/ka	10	17	5	7
nezaměstnaný/á	5	9	15	20
důchodce/kyně	3	5	4	5
ostatní	1	2	5	6
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 5: Socioekonomické postavení respondentů

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Z hlediska socioekonomického postavení byli nejpočetněji zastoupeni zaměstnaní jedinci, a to shodně u obou pohlaví, muži (64 %, počet 37) a vdané ženy (53 %, počet 40). Výraznější genderové rozdíly bylo možno zaznamenat u vyššího počtu mužů, jakožto osob samostatně výdělečně činných a výrazně převyšujícího počtu nezaměstnaných žen. Vyšší počet podnikatelů a nezaměstnaných žen odpovídají soudobé situaci společnosti, kde

v podnikatelské sféře muži několikanásobně převyšují počet žen, u kterých je od 25 let věku statisticky podložena vyšší míra nezaměstnanosti.

Otázky této části dotazníku byly zaměřeny na stěžejní část výzkumu. S cílem zajistit potvrzení nebo vyvrácení stanovených hypotéz, byly dotazy směřovány na zdroj informací, motivační impuls, zaměření zájmového vzdělávání dospělých, zhodnocení přínosu zúčastněných aktivit, zájem pokračovat nebo naopak bariéry znemožňující respondentům v jejich následné aktivní účasti.

Otázka č. 6 – zdroj informovanosti o nabídce v oblasti zájmového vzdělávání

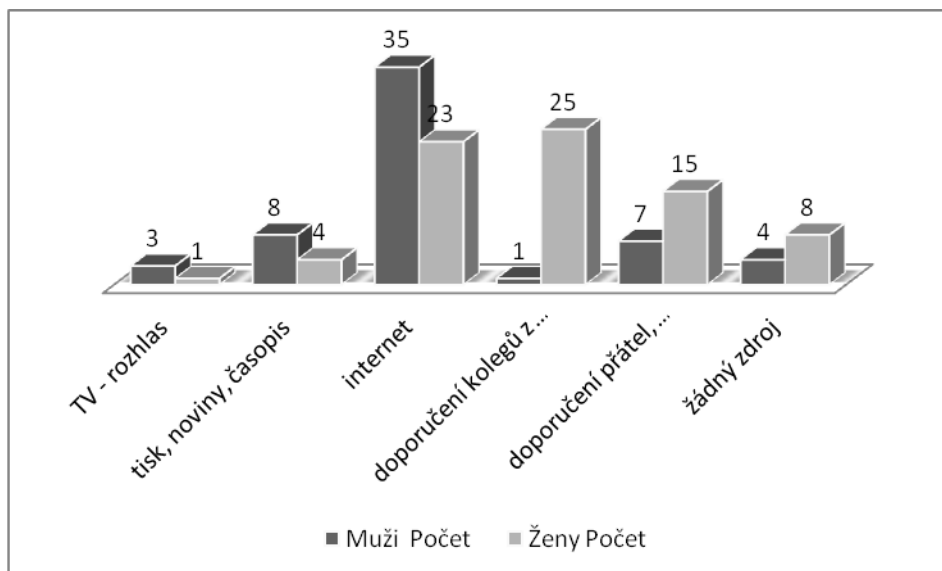
Tabulka 7: Zdroj informovanosti

Zdroj informovanosti	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
TV - rozhlas	3	5	1	1
tisk, noviny, časopis	8	14	4	5
internet	35	60	23	30
doporučení kolegů z práce	1	2	25	33
doporučení přátel, rodiny	7	12	15	20
žádný zdroj	4	7	8	11
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Zjištění, že jako hlavní zdroj informovanosti byl označen internet, není pro dnešní přetechizovanou dobu žádným překvapením, u mužů (60 %, počet 30), u žen (30 %, počet 23), ale až v těsném závěsu po doporučení kolegů či kolegyně (33 %, počet 25), které naopak muži označili jako poslední možnou variantu. Třetí v pořadí se umístilo doporučení z řad blízkých osob, přátel a rodiny, a to shodně u obou pohlaví. Početně nepatrné, i když nezanedbatelné množství mužů i žen označilo variantu žádný zdroj, čímž dali najevo schopnost zajistit si volnočasovou aktivitu samostatně, bez ohledu na zprostředkované nabídky.

Graf 6: Zdroj informovanosti

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

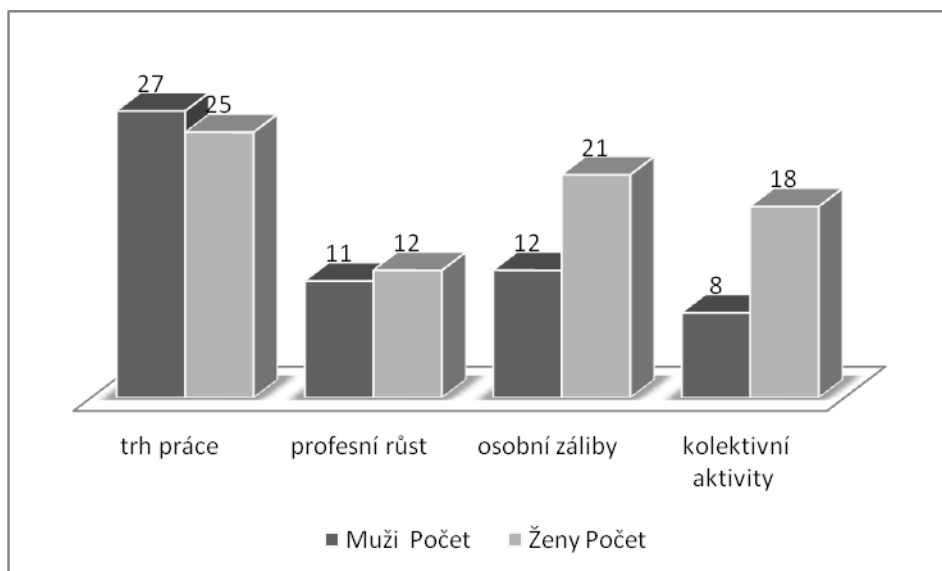
Otázka č. 7 – motivační impuls k účasti na kurzu zájmového vzdělávání

Tabulka 8: Motivační impuls

Motivační impuls	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
trh práce	27	47	25	33
profesní růst	11	19	12	16
osobní záliby	12	20	21	27
kolektivní aktivity	8	14	18	24
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 7: Motivační impuls

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Na dotaz, co konkrétně vedlo respondenty k rozhodnutí účastnit se zájmových aktivit, byla v převažujícím počtu u mužů (47 %, počet 27) i u žen (33 %, počet 25) označena varianta lepší umístění na trhu práce. Dané zjištění odpovídá socioekonomickému postavení respondentů, v kterém převažují zaměstnané osoby. Jako druhé v pořadí byly shodně označeny osobní záliby, muži (20 %, počet 12), ženy (27 %, počet 21), které jim umožní odreagovat se a načerpat dostatek potřebné energie.

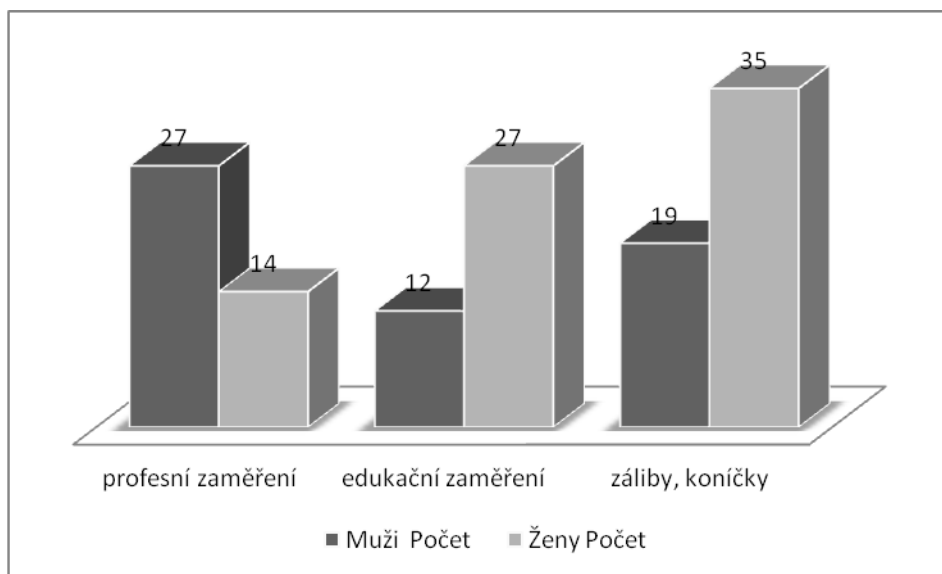
Otázka č. 8 – druh (směr) zájmového vzdělávání

Tabulka 9: Druh zájmového vzdělávání

Zájmové aktivity	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
profesní zaměření	27	47	14	18
edukační zaměření	12	20	27	36
záliby, koníčky	19	33	35	46
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 8: Druh zájmového vzdělávání

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Otevřená otázka byla položena s cílem zjistit název nebo alespoň zaměření zájmové aktivity. Odpovědi byly rozděleny do tří základních skupin. Profesní zaměření, které převažovalo u mužů (47 %, počet 27) bylo úzce propojeno s výkonem profese.

Záliby a koníčky (souhrnné označení pro aktivity v oblasti sportu, cestování, domácích prací, zahrádkaření, atd.) označily ženy (46 %, počet 35), a to jako první v pořadí. Z jejich rozhodnutí je patrné, že jsou na rozdíl od mužů schopny se více odreagovat od výkonu práce.

Za aktivity edukačního zaměření byly označeny ty, jejichž výkon je podmiňován získáváním nových znalostí a informací. Mezi tyto aktivity byla zařazena i výuka cizích jazyků. Aktivity edukačního zaměření označily ženy (36 %, počet 27) jako druhé v pořadí a muži (20 %, počet 12) až jako poslední. Z hlediska vyššího počtu vysokoškolsky vzdělaných respondentů mužského pohlaví, bylo toto zjištění u mužů poměrně překvapivé.

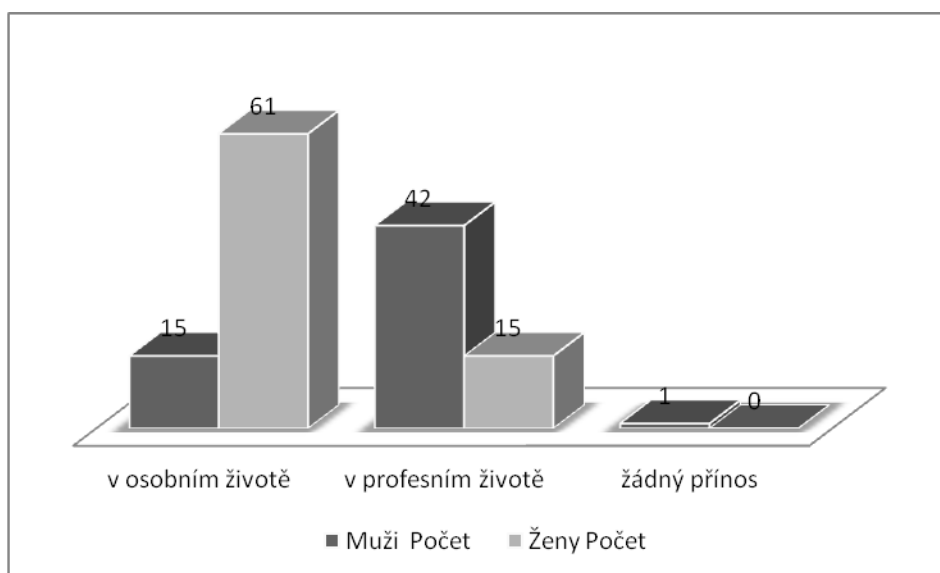
Otázka č. 9 – respondent hodnotí přínos zúčastněných aktivit

Tabulka 10: Přínos aktivit

Přínos aktivit	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
pozitivní v osobním životě	15	26	61	80
pozitivní v profesním životě	42	72	15	20
žádný přínos	1	2	0	0
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 9: Přínos aktivit

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Cílem bylo zjištění, zda zvolené aktivity vyhodnotili respondenti jako přínosné či nikoliv. Jednoznačně pozitivní přínos zájmových aktivit označili muži, a to v profesním životě (72 %, počet 42), ženy (80 %, počet 61) je ocenily taktéž jako přínosné, ale v osobním životě. V odpovědích bylo možno spatřit zpětnou vazbu, ve smyslu, zda se účastníkovi zájmových aktivit opravdu dostalo cíleného efektu, v podobě uspokojení jeho potřeb.

Vzhledem k tomu, že ženy na otázku č. 8 uvedly v převažujícím počtu aktivity, které byly zařazeny do skupiny záliby a koníčky a u mužů převažovaly činnosti profesně zaměřené, je možno dojít k závěru, že záměr byl ve shodě s očekávaným a dosaženým cílem.

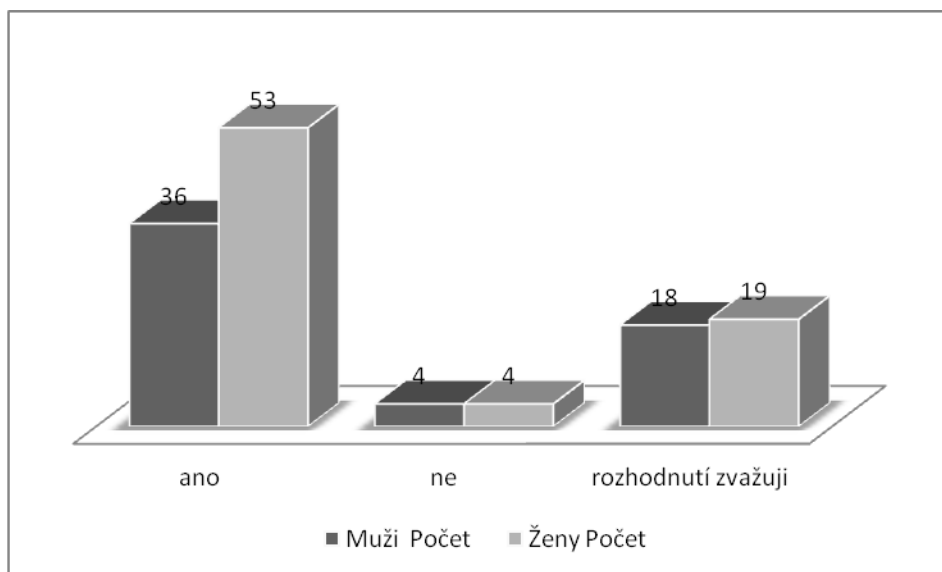
Otázka č. 10 – rozhodnutí zda pokračovat v aktivitách zájmového vzdělávání

Tabulka 11: Pokračování v aktivitách zájmového vzdělávání

Následná účast	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
ano	36	62	53	70
ne	4	7	4	5
rozhodnutí zvažuji	18	31	19	25
celkem	58	100	76	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 10: Pokračování v aktivitách zájmového vzdělávání

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Za stěžejní cíl této práce bylo zjištění, jaké překážky by mohly zájemcům bránit či dokonce znemožnit jejich účast na zájmových aktivitách. Vzhledem, k tomu, že se dotazníkového šetření zúčastnili pouze jedinci, kteří již mají zkušenosti s aktivitami v dané edukační oblasti, bylo třeba položit dotaz směřující k blízké budoucnosti, tedy zda zamýšlí i nadále pokračovat, či nikoli.

V případě zamítavé či nerozhodné odpovědi, bylo následující otázkou zjišťováno, jaké jsou konkrétní příčiny jejich rozhodnutí. Na základě odpovědí bylo zjištěno převažující rozhodnutí u většiny mužů (62 %, počet 36) i žen (70 %, počet 53) nadále pokračovat. Nezájem nebo zvážení na další účasti, se již týkalo zbývajících počtu respondentů, který byl výchozí pro zjištění překážek, muži (38 %, počet 22) a ženy (30 %, počet 23).

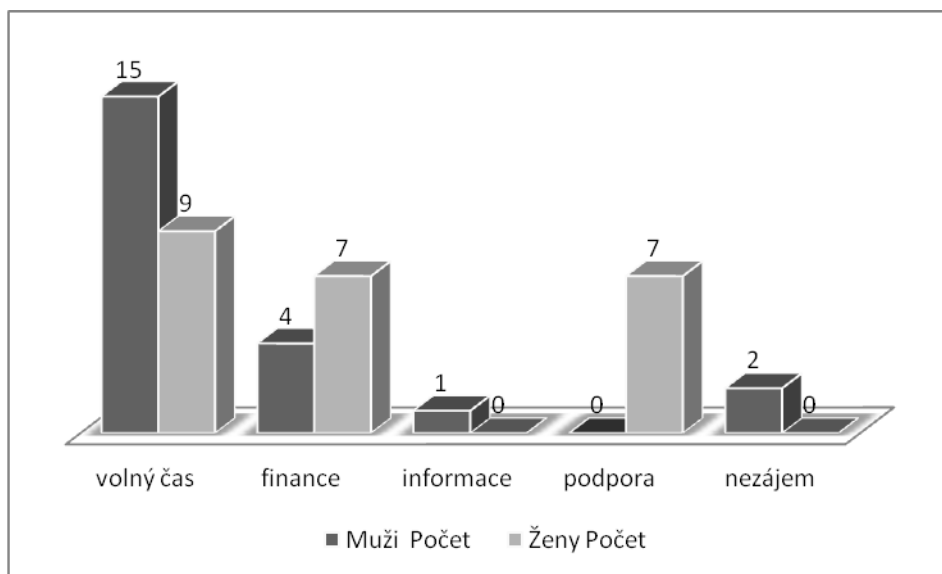
Otázka č. 11 – bariéry znemožňující účast na aktivitách zájmového vzdělávání

Tabulka 12: Překážky bránící v následné účasti zájmových aktivit

Bariéry	Muži		Ženy	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta
volný čas	15	68	9	40
finance	4	18	7	30
informace	1	5	0	0
podpora	0	0	7	30
nezájem	2	9	0	0
celkem	22	100	23	100

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Graf 11: Překážky bránící v následné účasti zájmových aktivit

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Odpovědi na tuto otázku byly vzhledem k finančním potížím a narůstajícím cenám v důsledku ekonomické deflace, která je dnes mnohými ekonomy vydávána za pohromu a synonymum ekonomické recese, překvapivým zjištěním. Za hlavní překážku označili muži (68 %, počet 15) i ženy (40 %, počet 9), nedostatek volného času.

Finanční problémy byly shodně u obou pohlaví označeny až jako druhé v pořadí. Kromě financí označily ženy ve stejném počtu na druhém místě i nedostatečnou podporu okolí, čímž daly najevo, že finance jsou pro ně stejně důležité jako cítit podporu a uznání okolí, na rozdíl od mužů, kterým by pro změnu bránila nedostatečná informovanost.

K osobnímu rozhodnutí v podobě nezájmu, dospěl pouze nepatrný počet mužů (9 %, počet 2), kteří dosahovali nižší (střední odborné) vzdělání. Toto zjištění potvrzuje, že dosažené vzdělání je jedním z faktorů ovlivňující zájmové vzdělávání dospělých.

6.5 Interpretace a diskuse výsledků

Vyhodnocení hypotéz

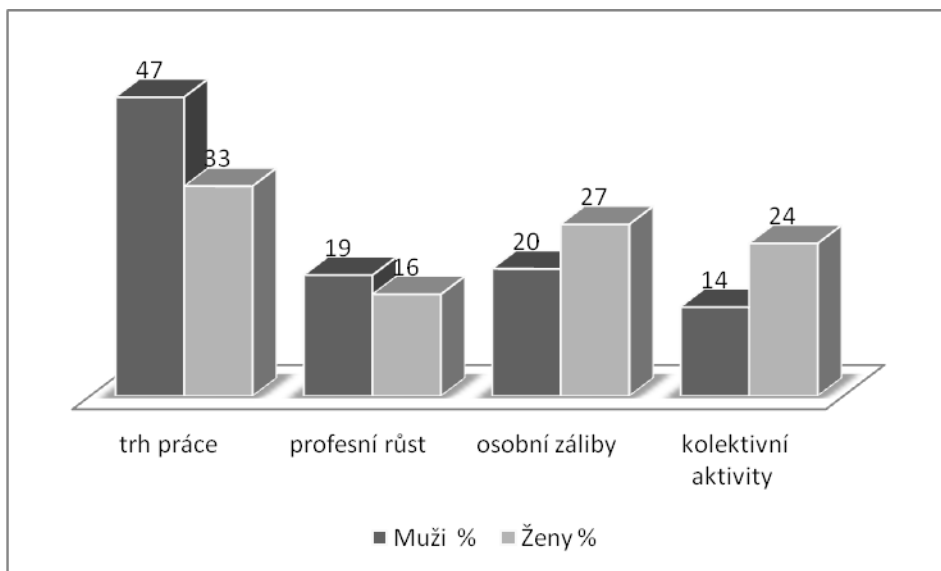
Hypotéza č. 1

V současné době je zájmové vzdělávání dospělých na prvním místě vnímáno jako souhrn výchovně vzdělávacích a poznávacích aktivit, které se podílí na lepší možnosti pracovního uplatnění a růstu profesní kariéry.

Hypotéza byla potvrzena. Otázka č. 7 řešila motivační impuls účasti respondentů na kurzu zájmového vzdělávání. Z grafického znázornění je patrné, že pro většinovou část mužů (47 %, počet 27) i žen (33 %, počet 25) představuje zájmové vzdělávání prostor, jak se uplatnit na trhu práce, což dokazuje prolínání profesní a zájmové oblasti vzdělávání.

Na druhém místě došlo ke shodě u obou pohlaví, muži i ženy označili osobní záliby. V následném třetím pořadí označili muži profesní růst, ženy naopak před kariérou upřednostnily kolektivní aktivity. Přednost aktivit kolektivního zaměření utvrzuje fakt, že ženy mají větší potřebu sociálních kontaktů.

Graf 12: Motivační impuls muži x ženy

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

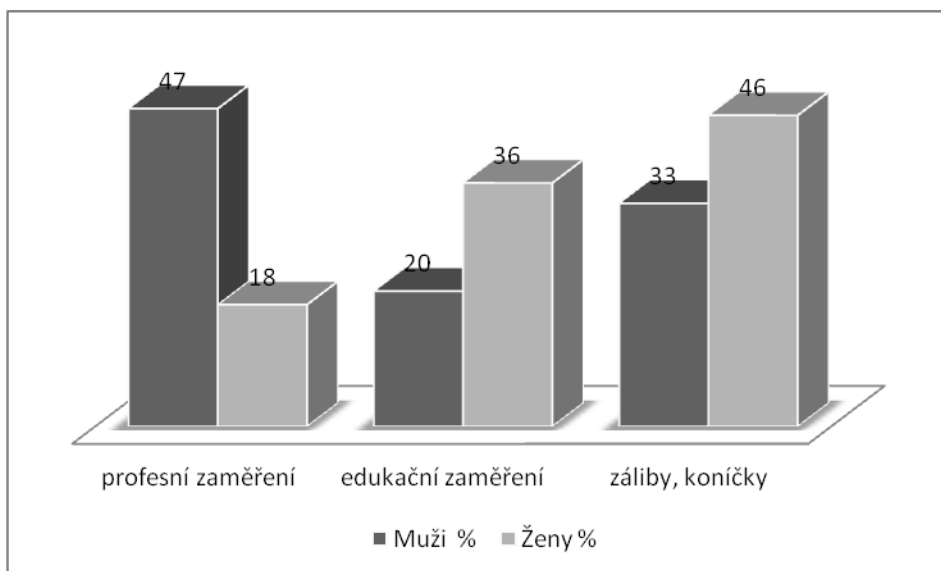
Profesní zaměření u mužů koresponduje s odpověďmi na otázky č. 8 a 9, kde na dotaz týkající se směru zájmového vzdělávání uvedli profesní zaměření. Co se týče přínosu v osobním životě, označili taktéž profesní oblast, kterou upřednostnili před edukační aktivitou (např. výukou cizích jazyků) či jinou volnočasovou zálibou.

Hypotéza č. 2

Nejčastěji volenou aktivitou zájmového vzdělávání dospělých je výuka cizích jazyků, která je řazena mezi volnočasové edukační aktivity.

Hypotéza nebyla potvrzena. Na otevřenou otázku č. 8, která zjišťovala zaměření volnočasových aktivit respondentů, většinová část mužů (47 %, počet 27) uvedla profesně zaměřené, tedy související s kvalifikačním růstem, u žen (46 %, počet 35) pro změnu převažovali záliby a koníčky. Aktivity edukačního zaměření, mezi které se řadila mimo jiné i výuka cizích jazyků, uvedly ženy v pořadí na druhém a muži až na místě posledním.

Graf 13: Zaměření zájmových aktivit

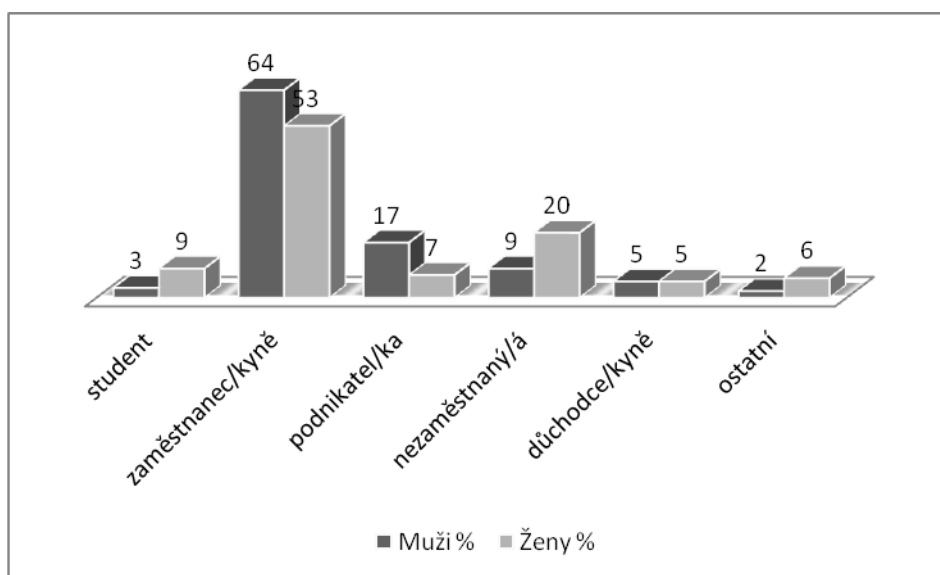
Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Hypotéza č. 3

Senioři na rozdíl od jiných věkových kategorií disponují větší mírou volného času, který se odráží na vyšší účasti zájmového vzdělávání dospělých. Jejich účast představuje minimálně poloviční podíl ze všech zúčastněných jedinců.

Vzhledem k nízkému počtu respondentů, kteří spadají do dané věkové kategorie, nebylo možno potvrdit ani vyvrátit stanovenou hypotézu. Z celkového počtu respondentů se dotazníkového šetření zúčastnilo pouze 7 seniorů 3 muži (5 %) a 4 ženy (5 %), což představuje 5 % podíl z celkového počtu 134 respondentů.

Graf 14: Účast seniorů na dotazníkovém šetření

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Hypotéza č. 4

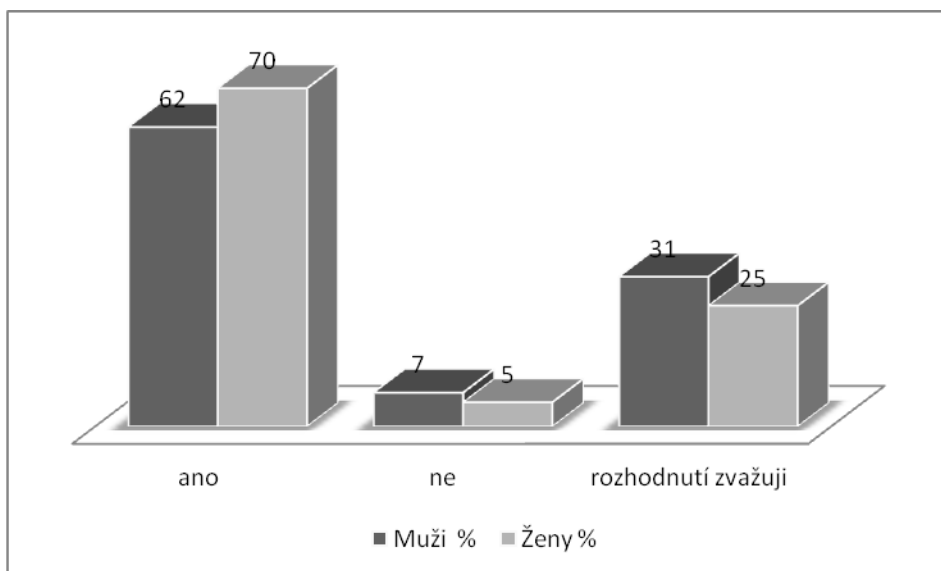
Nedostatek finančních prostředků představuje hlavní bariéru, která zásadně ztěžuje či dokonce znemožňuje zájemci účastnit se aktivit zájmového vzdělávání dospělých.

Hypotéza nebyla potvrzena. I přes současné ekonomické problémy společnosti, na kterých byla tato hypotéza stavěna, představuje jako hlavní bariéru účasti na aktivitách zájmového vzdělávání nedostatek volného času, a to jak u mužů (68 %, počet 15), tak u žen (40 %, počet 9). Na otázku č. 11, která byla stěžejní pro vyhodnocení hypotézy, odpovídali

pouze respondenti, kteří v otázce č. 10 vyjádřili své negativní stanovisko (varianta b) ne, varianta c) zvažují rozhodnutí – nejsou přesvědčeni) vůči budoucí účasti v oblasti zájmového vzdělávání. Zamítavý postoj z celkového počtu respondentů vyjádřila téměř polovina respondentů, muži (38 %, počet 22) a ženy (30 %, počet 23).

Nedostatek finančních prostředků, byl jakožto překážka bránící v účasti zájmových aktivit označen shodně u obou pohlaví až jako druhý v pořadí. Z počtu 45 dotazovaných takto rozhodli 4 muži z 22 (18 %) a 7 žen z 23 (30 %).

Graf 15: Zvážení následné účasti na zájmových aktivitách

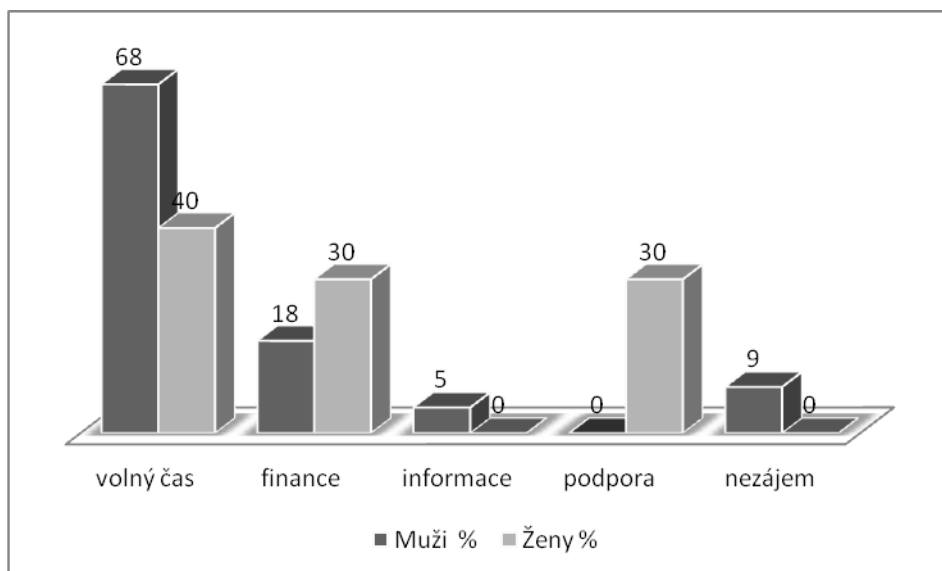
Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Hypotéza č. 5

Nedostatek volného času není považován za stěžejní překážku, která by bránila zájemci účastnit se aktivit zájmového vzdělávání dospělých. Pokud je zájemce patřičně zainteresován a motivován, neměl by být problém zajistit si dostatek volného času.

Hypotéza, vycházející z předpokladu, že dostatečně motivovaný dospělý jedinec je si je schopen zajistit dostatek volného času pro účast v oblasti zájmového vzdělávání, nebyla potvrzena.

Graf 16: Volný čas a finance – bariéry ve vzdělávání

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Nedostatek volného času byl paradoxně vnímán respondenty jako hlavní překážka bránící v účasti dané edukační oblasti, čímž i upozadil finanční potíže. Většinový názor týkající se schopnosti zajistit si volný čas vyjádřilo celkem 24 respondentů, 15 mužů z 22 (68 %) a 9 žen z 23 (40 %).

6.6 Shrnutí praktické části

Cílem kvantitativního výzkumu bylo zjištění, jak respondenti vnímají problematiku oblasti zájmového vzdělávání, zda ji považují za přínosnou či nikoliv, jejich motivační faktory ovlivňující účast na daných aktivitách a zejména překážky, které ji ztěžují či dokonce znemožňují.

Na základě zpracovaných výsledků dotazníkového šetření bylo provedeno vyhodnocení hypotéz, které nebylo zcela v souladu s očekáváním. Z celkového počtu pěti hypotéz, bylo možno vyhodnotit pouze čtyři, z nichž se podařilo potvrdit pouze jedinou. První a zároveň potvrzená hypotéza řešila profesní zaměření zájmových aktivit. Výsledky analýzy tímto potvrdily poznatky v teoretické části, kde se hovoří o prolínání oblasti

profesního a zájmového vzdělávání, které charakterizuje soudobou situaci dnešní společnosti.

V rozporu s očekáváním bylo zjištění týkající se překážek, které komplikují a v některých případech i znemožňují účast zájemcům o nabízené aktivity. Vzhledem k soudobé ne příliš pozitivně laděné ekonomické situaci naší společnosti, která v nedávné minulosti čelila finanční krizi a stále se vyrovnává s jejími negativními dopady, byl za hlavní překážku ze strany respondentů označen nedostatek volného času, na místo předpokládaného finančního. Na druhou stranu postoj respondentů vůči překážkám dává jasně najevo vzácnost volného času, který je v dnešní hektické době velmi ceněn. Co se informovanosti týče, není překvapivým zjištěním, že respondenti označili jako hlavní zdroj organizovaných aktivit internet. Ženy, jak je z výzkumu patrné, jsou přístupny názoru druhých osob a rády možné nabídky prodiskutují se svými kolegyněmi.

Je třeba upozornit, že s ohledem na velikost výzkumného vzorku, nemohou výsledky výzkumného šetření posloužit k obecným závěrům. Bezpochyby je lze považovat za inspirativní a mohou být podnětné k dalším úvahám či zkoumání. Výsledky výzkumu odráží aktuální názory dospělých jedinců v lokalitě Prahy 14.

ZÁVĚR

Oblast zájmového vzdělávání dospělých si především klade za cíl harmonické utváření osobnosti, které se odehrává rovnoměrně v oblasti rozumové, estetické, mravní, pracovní i tělesné, pomáhá dotvářet osobnost a její hodnotovou orientaci. I přes samotný fakt, že není pouze přípravou na pracovní život, lze ji považovat za součást kvalifikačního vzdělávání, neboť kompenzuje jednostrannou zátěž spojenou s výkonem profese. Z výzkumného šetření vyplynulo převažující profesní zaměření volnočasových aktivit respondentů, které může být vnímáno jako příležitost, jak si ve volném čase zajistit postup v zaměstnání, větší prestiž a výkonnost.

Zájmové vzdělávání dospělých se vyznačuje nebývalou obsahovou růzností, což zejména ocení zainteresovaní jedinci v podobě široké nabídky vzdělávacích příležitostí, a to při výběru jimi požadované aktivity v dané oblasti vzdělávání. Respondenti svými odpověďmi potvrdili, že o funkci internetu, jako zdroje informací, který si našel své nezastupitelné místo, dnes není pochyby. Jednou z jeho mnohačetných předností v oblasti zájmového vzdělávání je zajištění regionálně orientovaných serverů, které respektují různost zájmů věkových kategorií.

Za základní charakteristický rys oblasti zájmového vzdělávání je bezpochyby považována dobrovolnost. K účasti na tomto typu vzdělávání přivádí jedince různorodé motivy. Vzhledem k tomu, že účast je dobrovolná, jejím základním předpokladem je silná vnitřní motivace. V teoretické části byly popsány hlavní faktory ovlivňující účast v oblasti zájmového vzdělávání, mezi které se jednoznačně řadí volný čas, což potvrdilo dotazníkové šetření. Za neméně důležité jsou taktéž považovány i věk, bydliště, vzdělání, zdroj informovanosti a přístupnost pro široké vrstvy obyvatelstva.

Zájmové vzdělávání dospělých se zasazuje o zkvalitnění života na základě rozšíření vědomostního obzoru, překonání jednostrannosti a zejména prohloubení nezávislosti. I přes fakt, že nutnost znalosti cizích jazyků, a to nejenom v profesním životě stoupá, byla ve výzkumném šetření zaznamenána nízká účast respondentů v dané edukační oblasti. Tento postoj odráží přetrvávající deficit jazykové vzdělanosti, s kterým se naše společnost stále potýká.

Lze konstatovat, že stanovené cíle teoretické i praktické části bakalářské práce byly splněny. Po teoretické stránce se podařilo přiblížit problematiku zájmového vzdělávání dospělých. V úvodu práce byl rozveden obecný pohled na oblast zájmového vzdělávání. První kapitola nastínila historii a příčiny vzniku neformální oblasti vzdělávání, zaměřila se na její specifika a poukázala na odlišnosti vůči formálnímu vzdělávání. V druhé kapitole byla zdůrazněna důležitost celoživotního procesu učení a vzdělávání dospělých. Následně byl řešen význam a klasifikace základních funkcí volného času, který je jedním ze základních předpokladů účasti na aktivitách zájmového vzdělávání. Ve čtvrté kapitole byla zasazena oblast profesního vzdělávání, která se velmi úzce prolíná se zájmovým, jenž je zejména v současné době, považováno za nezbytnou součást kvalifikačního – profesního růstu dospělého jedince.

Samo ústřední téma bylo rozvedeno v poslední a na rozdíl od ostatních nejobsažnější kapitole teoretické části. V rámci sedmi podkapitol bylo přiblíženo téma zájmového vzdělávání dospělých. Byly vysvětleny a definovány základní pojmy, popsány metody, formy, cíle, funkce, rozlišeny jednotlivé typy dané edukační oblasti a v neposlední řadě byly zmíněny překážky, které mohou činit danou edukační oblast pro zájemce nedostupnou. Závěr byl věnován prognóze, která i přes stále přetrvávající nedostatky, zmiňuje pozitivně laděný trend, zvyšující se počet dospělých jedinců o oblast zájmového vzdělávání.

V empirické části byl vyhodnocen postoj dospělých respondentů ve vztahu k zájmové oblasti vzdělávání. Kvantitativní výzkum zjišťoval skrze odpovědi respondentů jejich motivační faktory, orientační zaměření a překážky v účasti na volnočasových aktivitách. Výsledky analýz výzkumného šetření potvrdily studium této problematiky. Vysoká účast profesně zaměřených volnočasových aktivit respondentů potvrdila, že se některé oblasti zájmového a profesního vzdělávání mohou ovlivňovat, či dokonce propojovat. Naopak poměrně značný nezájem byl zaznamenán v oblasti cizojazyčného zájmového vzdělávání dospělých jedinců, který by mohl být podnětem pro další výzkumné šetření.

Význam neformálního – zájmového vzdělávání v souvislosti s koncepcí celoživotního učení dospělých narůstá. Z hlediska perspektivního vývoje dané oblasti vzdělávání je nutné

se zejména zaměřit na její slabé stránky, mezi které se řadí stále chybějící legislativa, nedostatek a nejasnost finančního zabezpečení.

Zcela nezastupitelná pozice v oblasti zájmového vzdělávání je připisována zejména knihovnám, které jsou odedávna vnímány jako vzdělávací instituce a pevná součást procesu celoživotního učení. Posilují zájem o literaturu, vědu, umění a stimulují kreativitu. Podílí se na informační gramotnosti a do jisté míry i na řešení soudobého palčivého problému oblasti zájmového vzdělávání dospělých, za který je považována stále přetrvávající nedostupnost účasti volnočasových aktivit, s kterou se potýkají zejména zainteresovaní jedinci mimo velká města.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

HAVLÍČKOVÁ, D. a H. ŘÁDOVÁ. *Cesty k uznávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2012. ISBN 978-80-87449-17-2.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004.
ISBN 80-7178-927-5.

HRADEČNÁ, M. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995.
ISBN 80-7184-015-7

KADLECOVÁ, K. a I. LAMPER. *Vzdělávání na doživotí*. Praha: Respekt institut, 2008.
ISBN 978-80-904153-0-0.

MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011.
ISBN 978-80-7357-581-6.

PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, 1997.
ISBN 80-90223-1-4.

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 2. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009.
ISBN 978-80-7367-551-6.

VÁŽANSKÝ, M. a V. SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995.
ISBN 80-901737-9-9.

VETEŠKA, J. a kol. *Trendy a možnosti rozvoje dalšího profesního vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Česká andragogická společnost, 2013. ISBN 978-80-905460-0-4.

VYMAZAL, J. *Mimoškolská výchova a vzdělání dospělých a její institucionální systém v ČR*. 1. vyd. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-7066-104-6.

Seznam použitých internetových zdrojů

Co je neformální vzdělávání. In: *Neformální vzdělávání*. [online]. © 2013

[cit. 2013-10-27a]. Dostupné z: <http://www.neformalnivzdelavani.cz>

DOBROMYSL. *Estetická výchova*. [online]. © 2002-2012 [cit. 2013-11-10].

Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=1797>

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: Tvorba vzdělávacích produktů	25
---	----

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů	37
Graf 2: Muži a ženy v souboru dle věku	38
Graf 3: Rodinný stav respondentů.....	39
Graf 4: Dosažený stupeň vzdělání.....	40
Graf 5: Socioekonomické postavení respondentů.....	41
Graf 6: Zdroj informovanosti	43
Graf 7: Motivační impuls	44
Graf 8: Druh zájmového vzdělávání	45
Graf 9: Přínos aktivit.....	46
Graf 10: Pokračování v aktivitách zájmového vzdělávání.....	47
Graf 11: Překážky bránící v následné účasti	49
Graf 12: Motivační impuls muži x ženy	50
Graf 13: Zaměření zájmových aktivit	51
Graf 14: Účast seniorů na dotazníkovém šetření	52
Graf 15: Zvážení následné účasti na zájmových aktivitách	53
Graf 16: Volný čas a finance – bariéry ve vzdělávání	54

Seznam tabulek

Tabulka 1: Časový harmonogram	36
Tabulka 2: Pohlaví respondentů.....	37
Tabulka 3: Muži a ženy v souboru dle věku	38
Tabulka 4: Rodinný stav respondentů.....	39
Tabulka 5: Muži a ženy dle dosaženého vzdělání.....	40
Tabulka 6: Socioekonomické postavení respondentů.....	41
Tabulka 7: Zdroj informovanosti	42
Tabulka 8: Motivační impuls	43
Tabulka 9: Druh zájmového vzdělávání	44
Tabulka 10: Přínos aktivit.....	46
Tabulka 11: Pokračování v aktivitách zájmového vzdělávání.....	47
Tabulka 12: Překážky bránící v následné účasti	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník	1
-----------------------------------	----------

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník

Dobrý den,

dovoluji si Vás tímto požádat o vyplnění anonymního dotazníku, který poslouží jako podklad pro vyhotovení výzkumu praktické části bakalářské práce. Otázky jsou zaměřeny na problematiku neformálního – zájmového vzdělávání dospělých osob.

Dotazník je určen dospělým osobám s pobytem v Praze 14, které se již osobně účastnily aktivit zájmového vzdělávání a jsou ochotny se o své zkušenosti podělit prostřednictvím tohoto dotazníkového šetření. Předpokládaná doba vyplnění činí přibližně deset minut času.

Předem děkuji za vstřícný přístup a čas, který věnujete zodpovězení otázek.

Kateřina Savčenková

Otázky dotazníku

1. Pohlaví

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) muž
- b) žena

2. Věkové kategorie

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) 20 – 25
- b) 26 – 40
- c) 41 – 60
- d) 61 a více

3. Rodinný stav

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) svobodný/á
- b) ženatý, vdaná
- c) rozvedený/á

d) vdovec/vdova

4. Nejvyšší ukončené vzdělání

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) základní
- b) střední vzdělání s výučním listem
- c) střední vzdělání s maturitní zkouškou
- d) vysokoškolské

5. Sociální postavení respondentů

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) student
- b) zaměstnanec
- c) podnikatel
- d) nezaměstnaný
- e) důchodce
- f) ostatní

6. Uveďte prosím zdroj, z kterého jste se o možnosti zájmového vzdělávání dozvěděl/a.

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) TV – rozhlas
- b) tisk, noviny, časopis
- c) internet
- d) doporučení kolegů z práce
- e) doporučení přátel, rodiny
- f) žádný zdroj

7. Jaký byl Váš motivační impuls účasti na kurzu zájmového vzdělávání?

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) lepší uplatnění na trhu práce
- b) profesní růst
- c) věnovat se osobním zálibám (sport, kultura, cestování, ...)
- d) ve volném čase upřednostňuji kolektivní volnočasové aktivity

8. Uveďte prosím, název kurzu zájmového vzdělávání, kterého jste se účastnil/a?

Povinná otázka – odpovzte prosím vlastními slovy.

9. Jak zpětně hodnotíte účast na kurzu zájmového vzdělávání?

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) pozitivní přínos - v osobním životě, jakým způsobem
- b) pozitivní přínos v profesním životě, jakým způsobem
- c) žádný přínos – ztrátový čas

10. Uvažujete o další účasti na kurzu zájmového vzdělávání?

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) ano
- b) ne

11. V případě zamítavé odpovědi na otázku č. 11 sdělte prosím důvod, který Vám na účasti brání.

Povinná otázka - zvolte prosím jednu z nabízených možností.

- a) nedostatek volného času
- b) nedostatek finančních prostředků
- c) nedostatek informací
- d) nedostatek pochopení a podpory ze strany rodinných příslušníků a blízkého okolí
- e) nemám zájem o účast aktivit tohoto typu

Děkuji za vyplnění

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kateřina Savčenková

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Neformální – zájmové vzdělávání dospělých

Rok: 2014

Počet stran textu: 58

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 12

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: PhDr. Milena Krislová

